

ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра туризму та рекреації

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«Розроблення військово-патріотичного туру територією
Запорізької області та його просування на міжнародному ринку»**

Студента 4 курсу 19 групи
денної форми навчання
освітнього ступеня «бакалавр»
спеціальності 242 «Туризм»
освітньої програми
«Міжнародний туризм»

(підпис)

Чуриков Артем
Русланович

Науковий керівник
д.геогр.н., проф.

(підпис)

Гладкий Олександр
Віталійович

Гарант освітньої програми
канд. наук з держ. управління,
доцент

(підпис)

Кравцов Сергій
Станіславович

Київ 2023

Державний торговельно-економічний університет

Факультет ресторанно-готельного та туристичного бізнесу

Кафедра туризму та рекреації

Освітній ступінь «бакалавр»

Спеціальність 242 «Туризм»

Освітня програма «Міжнародний туризм»

Затверджую

Зав. кафедри

Тетяна ТКАЧЕНКО

« »

2023 р.

Завдання

на випускню кваліфікаційну роботу студентіві

Чуриков Артем Русланович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи:

«Розроблення військово-патріотичного туру територією Запорізької області та його просування на міжнародному ринку»

Затверджена наказом ДТЕУ від «01» листопада 2022 р. № 2000.

2. Строк здачі студентом закінченої роботи: 02.06.2023 р.

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи:

Мета роботи: розроблення військово-патріотичного туру на території Запорізької області та його просування на міжнародному туристичному ринку.

Об'єкт дослідження: військово-патріотичний тур територією Запорізької області та його просування на міжнародному ринку.

Предмет дослідження: розроблення військово-патріотичного туру на Запоріжжі, його організаційні та маркетингові аспекти, а також просування цього туру на міжнародному ринку туризму.

4. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом):

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Теоретичний базис військово-патріотичного туризму.

1.2. Діагностика ринку військово-патріотичного туризму.

1.3. Ресурсний потенціал Запорізької області для розвитку військово-патріотичного туризму.

Висновки до Розділу 1

РОЗДІЛ 2. ПРОЄКТ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ТУРУ ТЕРИТОРІЄЮ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Розроблення маршруту та програми туру.

2.2. Заходи та інструменти просування військово-патріотичного на ринку країн ЄС.

2.3. Економічне обґрунтування туру.

Висновки до Розділу 2

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

5. Календарний план виконання роботи:

№ пор.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1.	Вибір і затвердження теми випускної кваліфікаційної роботи	01.09.2022 – 01.11.2022	1.11.2022
2.	Оформлення і затвердження завдання на роботу	02.11.2022 – 02.12.2022	23.12.2022
3.	Написання та попередній захист 1 розділу випускної кваліфікаційної роботи у наукового керівника	03.12.2022-10.02.2023	26.12.2022-10.02.2023
4.	Написання та попередній захист 2 розділу випускної кваліфікаційної роботи у наукового керівника	11.02.2023 – 21.04.2023	11.02.2023-21.04.2023
5.	Оформлення випускної кваліфікаційної роботи за структурою	22.04.2023 – 08.05.2023	22.04.2023-08.05.2023
6.	Представлення роботи на кафедрі та попередній захист у комісіях	09.05.2023-22.05.2023	09.05.2023 – 6.05.2023
7.	Доопрацювання, оформлення, друкування, підготовка матеріалів до захисту	23.05.2023 – 01.06.2023	27.05.2023 – 01.06.2023
8.	Представлення готової зшитої випускної кваліфікаційної роботи на кафедрі	до 02.06.2023	02.06.2023
9.	Захист випускної кваліфікаційної роботи в екзаменаційній комісії	Згідно з розкладом	Згідно з розкладом

6. Дата видачі завдання 23 грудня 2022 р.

7. Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи: Гладкий О.В.

(прізвище, ініціали, підпис)

8. Гарант освітньої програми Кравцов С.С.

(прізвище, ініціали, підпис)

9. Завдання прийняв до виконання студент Чуриков А. Р.

(прізвище, ініціали, підпис)

10. Відгук наукового керівника випускної кваліфікаційної роботи:

Робота написана на актуальну тему та присвячена розробленню продукту військово-патріотичного туризму територією Запорізької області та його просуванню на міжнародному ринку. В ній розкрито теоретичні аспекти розробки та особливості формування туристичного продукту у сфері військово-патріотичного туризму, досліджено особливості та сутність поняття «туристичний продукт» у сфері військово-патріотичного туризму, висвітлено механізми проектування туристичного продукту області у сфері військово-патріотичного туризму на міжнародному ринку. Особливої уваги заслуговують аналіз методики і методів просування туристичних послуг у сфері військово-патріотичного туризму на міжнародному ринку.

Автор ґрунтовно проаналізував передумови і фактори проектування туристичного продукту у сфері військово-патріотичного туризму Запорізької області на міжнародному ринку, розкрив туристичний потенціал області в галузі військово-патріотичного туризму, виділив ключові природні, історичні, трудові, екологічні передумови і фактори проектування туристичних послуг області на міжнародному ринку військово-патріотичного туризму, проаналізував ринкові механізми їх використання та роль основних стейкхолдерів в формуванні механізмів просування туристичних послуг у сфері військово-патріотичного туризму на міжнародному ринку.

Автором проведено детальний аналіз механізмів проектування туристичного продукту у сфері військово-патріотичного туризму Запорізької області, розроблено маршрут та програму туру, заходи просування військово-патріотичного туру на міжнародні ринки, а також подано ґрунтовне економічне обґрунтування туру області на міжнародному ринку військово-патріотичного туризму.

Робота має великий відсоток текстових запозичень. Тому вважаю, що робота не повністю відповідає вимогам Вищої школи щодо підготовки і написання ВКР та заслуговує низької оцінки.

Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи Гладкий О.В.

_____ (підпис, дата)

Після перевірки роботи на унікальність виявлені недоліки не були усунені повністю. Дослідження не є повністю самостійною авторською роботою, воно залишається незавершеним згідно з поставленою метою та визначеними завданнями

Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи _____ (підпис, дата)

Відмітка про попередній захист _____ (ПІБ, підпис, дата)

11. Висновок про випускну кваліфікаційну роботу:

Випускна кваліфікаційна робота студента _____ Чуриков А. Р. (прізвище, ініціали)

може бути допущена до захисту в екзаменаційній комісії.

Гарант освітньої програми _____ Кравцов. С.С. (підпис, прізвище, ініціали)

Завідувач кафедри _____ Ткаченко Т. І. (підпис, прізвище, ініціали)

« _____ » _____ 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ТУРИЗМУ.....	12
1.1. Теоретичний базис військово-патріотичного туризму.....	12
1.2. Діагностика ринку військово-патріотичного туризму.....	22
1.3. Ресурсний потенціал Запорізької області для розвитку військово- патріотичного туризму.....	32
Висновки до Розділу 1.....	41
РОЗДІЛ 2. ПРОЄКТ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ТУРУ ТЕРИТОРІЄЮ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	42
2.1. Розроблення маршруту та програми туру.....	42
2.2. Заходи та інструменти просування військово-патріотичного на ринку країн ЄС.....	51
2.3. Економічне обґрунтування туру.....	55
Висновки до Розділу 2.....	58
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61

ВСТУП

Індустрія туризму відіграє життєво важливу роль в економічному розвитку та культурному обміні країн у всьому світі. Україна, різноманітна та культурно багата країна, розташована у Східній Європі, останнім часом стає все більш привабливим напрямком для міжнародних мандрівників. Завдяки своїм приголомшливим ландшафтам, історичним пам'яткам, яскравим містам і теплій гостинності Україна пропонує унікальний і корисний досвід для туристів, які прагнуть дослідити її приховані скарби.

Україна може похвалитися різноманітністю пам'яток, які задовольняють інтереси різних типів мандрівників. Від мальовничих Карпатських гір на заході до приголомшливого узбережжя Чорного моря на півдні, країна пропонує захоплюючу природну красу, яка захоплює відвідувачів. Карпатські гори з пишними зеленими лісами, кришталево чистими озерами та чарівними традиційними селами є притулком для любителів активного відпочинку та природи. Чорноморське узбережжя, з іншого боку, приваблює любителів сонця своїми піщаними пляжами, жвавими пляжними курортами та безліччю водних видів спорту.

Окрім природних чудес, Україна відома своєю багатою історією та культурною спадщиною. В Україні знаходяться численні об'єкти, що є частиною Світової спадщини ЮНЕСКО, включаючи історичний центр Києва, стародавнє місто Львова та привабливе село Кам'янець-Подільський. Ці об'єкти демонструють пишність архітектури України, починаючи від середньовічних замків і соборів і закінчуючи вишуканими палацами та фортецями. Самі міста є яскравими культурними центрами, які пропонують поєднання шарму старого світу та сучасних зручностей. Львів з його брукованими вулицями, жвавими кафе та яскравою музичною сценою заслужив репутацію культурної столиці України.

Крім того, Україна має захоплююче поєднання традицій, звичаїв та етнічних приналежностей, які вносять свій внесок у її культурний гобелен.

Різноманітне населення країни включає українців, росіян, кримських татар, румунів, поляків та багато інших етнічних груп, кожна з яких має свої унікальні традиції та внесок в українську культуру. Відвідувачі мають змогу поринути у традиційні народні танці, музику, декоративно-прикладне мистецтво та насолодитися вишуканими смаками української кухні, відомої своїми ситними стравами, такими як борщ, вареники та сало.

В останні роки Україна докладає значних зусиль для розвитку своєї туристичної інфраструктури та просування себе як дружнього туристичного напрямку. Уряд запровадив різноманітні ініціативи щодо спрощення візових процедур, покращення транспортних мереж і підвищення якості розміщення та послуг. У таких великих містах, як Київ, Львів та Одеса, зростає кількість сучасних готелів, ресторанів і розважальних закладів, щоб задовольнити зростаючий приплив туристів.

Військовий туризм в Україні є нішевий сегмент туризму, який набув популярності в останні роки. Зі своєю багатою історією та залученістю до різноманітних військових конфліктів Україна пропонує унікальну можливість для відвідувачів дослідити пам'ятки військової тематики та отримати уявлення про військову спадщину країни.

Одним із ключових аспектів військового туризму в Україні є його історичне значення. Країна була полем битви для численних конфліктів, включаючи Другу світову війну та Чорнобильську катастрофу. У Києві знаходиться Національний музей історії України під час Другої світової війни, де представлені артефакти, виставки та меморіали, присвячені ролі країни у війні. Музей дає комплексний огляд військової історії України від радянської доби до наших днів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Воєнний туризм - тематика нині доволі популярна в електронних туристських виданнях, де - задля залучення туристів - переважають матеріали інформаційно-рекламного характеру. Існують

різні наукові погляди щодо цього виду туризму, проте фундаментальні праці відсутні.

Військовий туризм досліджували як вітчизняні так і закордонні вчені.

Найважливіші дослідження української військової пропозиції можна знайти в працях Н. Корнілової, К. Скупенка, В. Кушнарєва та О. Поліщука, але в працях цих авторів бракує сучасних спільних досліджень. Науковці О. Гуржій та О. Пилявець обґрунтовують актуальну для розвитку військового туризму проблему військової термінології, зокрема Д. Каднічанський, М. Каднічанська та А. Мельник описують проблему термінології та класифікації, що безпосередньо стосується військового туризму. Серед іноземних заслуговують на увагу роботи Дж. Іда, М. Катіча, Г. Хао, М. Грусівського, К. Ноереса, І. Ратнаєке, М. Хапугоди, В. Сміта, Д. Вентера, А. Уівера, Р. Цвейгенберг. Тому військовий туризм є досить популярною темою в працях науковців, але рекомендовані сучасні спільні дослідження.

Серед українських науковців увагу розвитку воєнного туризму приділяють А.В. Мельник та І.І. Винниченко, також слід зазначити праці О.О. Любіцевої, Ю.І. Чикайло, М.П. Кляпа та Ф.Ф. Шандора. Що ж до зарубіжних науковців, то варто завважити статтю Hrusovsky M. та Noeres K.

Метою нашого дослідження є розроблення маршруту та програми туру.

Поставлена мета досягається **вирішенням наступних завдань**:

- 1) вивчити поняття "військово-патріотичний туризм";
- 2) проаналізувати теоретичний базис військово-патріотичного туризму;
- 3) проаналізувати особливості ринку військово-патріотичного туризму;
- 4) дослідити ресурсний потенціал Запорізької області для розвитку військово-патріотичного туризму;
- 5) розробити маршрут та програму туру;
- 6) дослідити заходи та інструменти просування військово-патріотичного на ринку країн ЄС;
- 7) провести економічне обґрунтування туру.

Об'єктом дослідження є теоретичні аспекти вивчення особливостей туристичного продукту військового туризму на ринку України.

Предмет роботи: розроблення маршруту та програми туру.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у наступних положеннях:

- проведено аналіз теоретико-методичних основ оцінки потенціалу розвитку мілітарі-туризму в Україні;
- розглянуті сучасні наукові підходи до визначення поняття «мілітарітуризм», досліджені та проаналізовані наявні джерела;
- запропонован військово-патріотичний тур.

Дослідження розвитку військового туризму в Україні мають важливе **практичне значення** для різних стейкхолдерів туристичної галузі. По-перше, він надає цінну інформацію та знання для туроператорів і туристичних агентств, які спеціалізуються на пропонуванні турів на військову тематику. Розуміння тенденцій, уподобань та інтересів потенційних туристів у цій ринковій ніші має важливе значення для розробки привабливих та цікавих туристичних пакетів. Дослідження може допомогти цим підприємствам визначити ключові пункти призначення, розробити маршрути та створити унікальний досвід, який задовольнить інтереси військових ентузіастів.

Крім того, результати дослідження також можуть бути використані місцевою владою та туристичними організаціями в Україні для формування політики та стратегії, спрямованої на просування військового туризму в країні. Визнаючи потенціал військового туризму та його внесок у загальну індустрію туризму, ці організації можуть виділяти ресурси та підтримувати розвиток інфраструктури та об'єктів, пов'язаних із пам'ятками військової тематики. Це може включати збереження та реставрацію історичних місць, створення центрів для відвідувачів і музеїв, а також впровадження заходів безпеки. Дослідження може слугувати основою для прийняття рішень і надати рекомендації щодо того,

як максимізувати економічні та культурні переваги військового туризму, одночасно забезпечуючи сталий розвиток і практику відповідального туризму.

Методи дослідження. Методи дослідження. Використовуються дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців, теоретичні доповіді в друкованих та електронних виданнях, законодавчі та нормативні акти, матеріали Держкомстату України та дані з офіційних сайтів, зокрема Всесвітньої туристичної організації. Методи, що використовувалися, включали аналіз, синтез, порівняння, статистику та проблемне орієнтування. Ці методи дозволили вивчити структуру, стан, динаміку ринку туристичних послуг та ефективність функціонування суб'єктів туристичної діяльності. Також були досліджені проблеми розвитку та запропоновані шляхи їх вирішення. Крім того, було розроблено метод прогнозування, що допоміг виявити можливості підвищення рівня розвитку туристичних послуг у Запорізькому напрямку.

Обсяг і структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, які містять шість підрозділів та висновків й викладена на 66 сторінках. Робота містить список використаної літератури та джерел, а також 26 рисунків і 3 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Теоретичний базис військово-патріотичного туризму

Індустрія туризму є однією з найважливіших і швидкозростаючих галузей світової економіки. Вона включає широкий спектр послуг, пов'язаних з подорожами, від проживання і транспорту до розваг і культурного обміну. Туризм має значний вплив на соціальний, економічний і культурний розвиток країн та регіонів.

Практичне значення дослідження в галузі туризму полягає у розумінні потреб і пріоритетів туристів, а також у виявленні тенденцій і попиту на різні типи туристичних послуг. Це дозволяє туристичним компаніям, готелям, ресторанам та іншим учасникам галузі розробляти і пропонувати продукти і послуги, які відповідають потребам ринку. Дослідження також допомагає впроваджувати нові інновації та покращувати якість обслуговування, що сприяє конкурентоспроможності туристичного бізнесу.

Індустрія туризму охоплює широкий спектр діяльності, пов'язаної з подорожами та відпочинком людей. Вона включає у себе всі процеси, пов'язані з подорожами, пошуком, плануванням, організацією, продажем та наданням послуг для туристів.

Турист - це «людина, яка подорожує в інше місце, далеко від свого звичного соціального середовища, для бізнесу, відпочинку або соціальних причин»[29]. За більшістю прийнятих визначень, щоб бути класифікованим як турист, людина повинна перебувати в цьому місці довше 24 годин, але не довше одного року.

Туризм пропонує широкий спектр переваг як для туристів, так і для країн та регіонів, які активно розвивають цю галузь. По-перше, туризм сприяє стимулюванню економічного зростання і створенню нових робочих місць.

Туристична індустрія є джерелом доходів для багатьох країн і може значно сприяти розвитку малого і середнього бізнесу, сільського господарства, транспорту та інших суміжних галузей. Крім того, туристи зазвичай витрачають гроші на різні товари і послуги, що стимулює економіку і підтримує зайнятість.

По-друге, туризм сприяє культурному обміну і взаєморозумінню між різними культурами. Він дозволяє туристам вивчати традиції, історію, мову та культуру інших народів, що сприяє пізнанню та поваги до різноманітності. Взаємодія між туристами та місцевими жителями допомагає розширювати світогляд, відкривати нові погляди і розуміння.

Крім того, туризм сприяє збереженню природних та культурних ресурсів. Він виступає як стимул для збереження природних ландшафтів, національних парків, історичних пам'яток і традиційних селищ. Збалансований розвиток туризму допомагає зберегти непорушні природні області, підтримувати традиції та забезпечувати сталість для місцевих спільнот.

Сектори в індустрії туризму

Індустрія туризму включає різноманітні сектори, які працюють разом для надання послуг туристам і задоволення їхніх потреб. Основні сектори в індустрії туризму включають:

1. Гостинності та готельний сектор
2. Транспортний сектор
3. Туристичні агентства та туроператори
4. Ресторани та кафе
5. Розваги та культурні заходи
6. Туристичні пам'ятки та природні резервати

Ці сектори взаємодіють між собою і створюють комплексну туристичну інфраструктуру, що допомагає задовольняти потреби туристів і забезпечує розвиток індустрії туризму.

Туристичний продукт визначається як поєднання матеріальних і нематеріальних елементів, таких як природні, культурні та створені людиною

ресурси, пам'ятки, об'єкти, послуги та заходи, зосереджені на певному об'єкті інтересу, який служить ядром комплексу маркетингу туристичного призначення. і створює загальний досвід відвідувачів, який включає емоційні аспекти для потенційних клієнтів.

Військова історія грає одну з головних ролей у розвитку туристичного інтересу регіону та країни загалом. Вивчення військової історії є важливою частиною відновлення та відродження військово-патріотичних, культурних та історичних традицій та шляхів вирішення існуючих проблем у галузі патріотичного виховання.

Термін військового туризму не поширюється на певний вид відпочинку. Понад те, це загальне визначення заходу, компонент конкурентної переваги, що має військове минуле[12].

Такий різновид туризму як воєнний - відносно новий для України, проте поширений в Європі та в інших частинах світу, де користується значною популярністю. Фортифікаційні споруди та старовинні замки, місця відомих (і не дуже) битв, ДЗОТи, ДОТи, великі оборонні лінії часів I та II світових воєн, військово-історичні музеї, військова техніка, місця поховання загиблих воїнів - усе це в європейських країнах приносить прибуток, зокрема й армії, при цьому популяризує саму державу. Так, в Ізраїлі щорічні доходи від воєнного туризму становили 115 млн. дол. США, у ФРН ця цифра не виокремлювалась з загального туристського доходу, проте не один рік становила 2% від усіх турпослуг. Щороку США лише на квитках за відвідування військових музеїв (найпопулярніший з-поміж яких Музей стратегічної авіації) заробляли 45 млн. дол[31]. Стосовно ж України, Збройні Сили якої потребують значного фінансування (особливо тепер), то ще 2010 р. географічний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка запропонував Міністерству оборони розробити наукову програму розвитку воєнного туризму. Проте відповідь в.о. директора Департаменту економічної діяльності Міноборони Новосьолова С.В. була негативною. Влада вважала, що здійснення

видатків на додаткові дослідження у цій сфері є недоцільним. До цього часу нормативних документів щодо організації та розвитку воєнного туризму не існує, а саме поняття навіть відсутнє у Законі «Про туризм».

Військовий туризм (воєнний туризм, мілітарі-туризм, зброярський туризм) - це «різновид туризму, метою якого є відвідування місць з історичним, військовим або стратегічним значенням, пов'язаних з військовою тематикою».

Такі визначення у своїй праці «Сучасні різновиди туризму» подають М.П. Кляп та Ф.Ф. Шандор[25]. Автори поділяють військовий туризм на такі підвиди: військово-історичний туризм, зброярський туризм, мілітарі-туризм та воєнний туризм. Одноставної думки стосовно того, яке саме поняття є загальнішим - воєнний чи військовий, ще нема, відповідно і єдиної класифікації підвидів теж поки не існує. Важливо зазначити, що в галузі туризмознавства відсутні універсальні підходи до визначення військового туризму, класифікації його видів та встановлення ресурсного потенціалу, який є основою його розвитку.

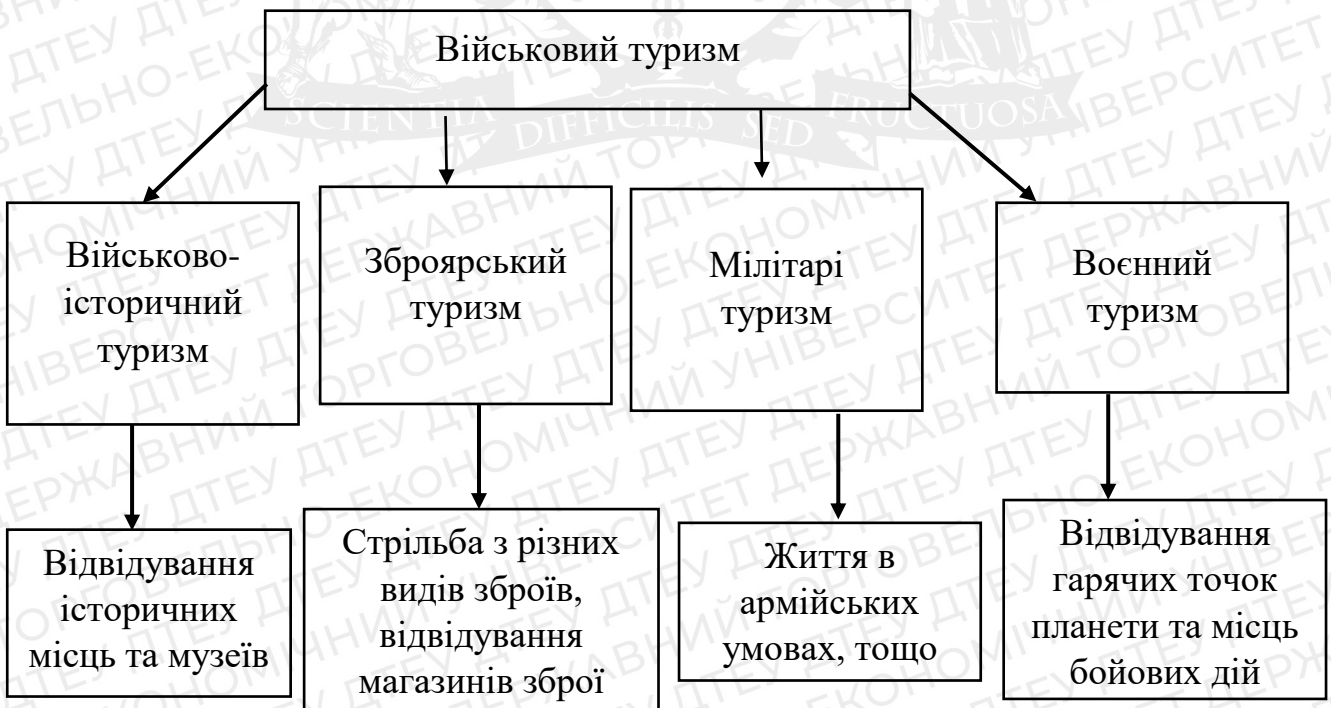


Рис.1.1. Підвиди військового туризму за М. П. Кляп та Ф. Ф. Шандор

Джерело: складено за [25]

Д. Вентера у своїх дослідженнях мілітарний туризм розглядає як «туризм військової спадщини» (military heritage tourism) – це «подорожі, дослідження або участь у відвідуванні об'єктів воєнної спадщини чи військових заходів, які мають особисте історичне значення, резонанс чи інтерес для відвідувача або туриста, і не передбачають винагороди»[8]. М. П. Кляп та Ф. Ф. Шандор вказують про існування військового туризму (воєнний туризм, мілітарний туризм, зброярський туризм (див. рис. 1.1) .

Класифікація військового туризму за В. Кушнар'юв та О. Поліщук представлена на рис. 1.2

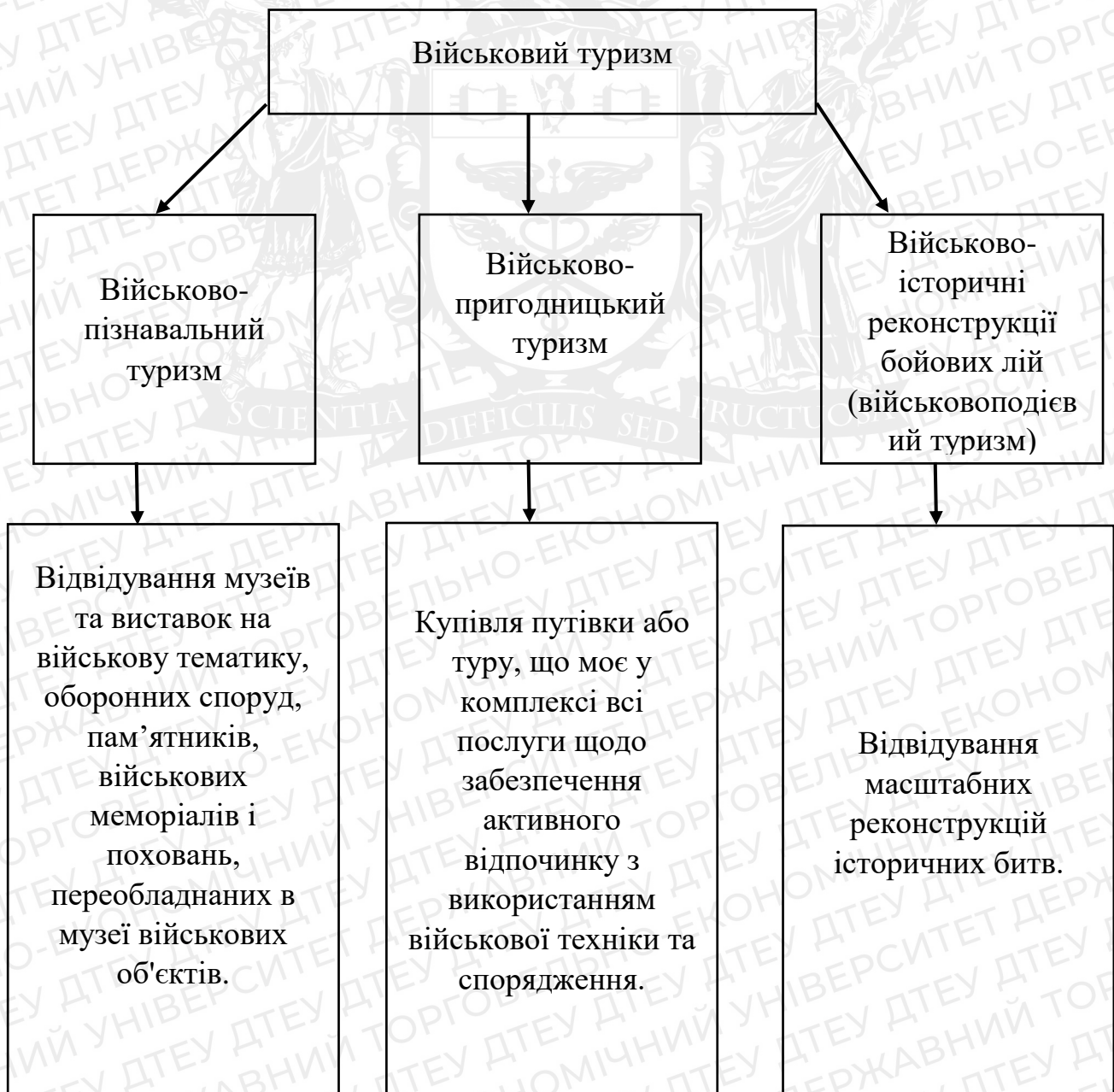


Рис. 1.2. Підвиди мілітарі-туризму за В. Кушнар'єв та О. Поліщук

Джерело: складено за: [29]

Військово-патріотичний туризм та його відмінності від інших видів військово туризму. Військово-патріотичний туризм більше спрямований на виховання патріотизму та знайомство з історією своєї країни, а мілітарі туризм - на отримання вражень та досвіду бойових дій.

Військовий туризм – це подорожі, які передбачають відвідування об'єктів, пов'язаних із військовою діяльністю, або участь у заходах військової тематики. Існують різні види військового туризму, і два з них це військово-патріотичний туризм і бойовий туризм.

Військово-патріотичний туризм — вид військового туризму, спрямований на виховання патріотизму та гордості за військову історію та досягнення своєї країни. Цей вид туризму зазвичай передбачає відвідування військових музеїв, пам'ятників і меморіалів, відвідування військових парадів і церемоній, а також спілкування з військовослужбовцями. Військово-патріотичний туризм зазвичай асоціюється з країнами з сильною військовою культурою, такими як Росія, Китай, США.

Навпаки, бойовий туризм є різновидом військового туризму, який зосереджується на відвідуванні історичних полів битв та інших значущих військових об'єктів. Цей вид туризму часто передбачає екскурсії та реконструкцію історичних битв, а також відвідування музеїв і пам'яток, пов'язаних з військовими конфліктами. Туризм на полі битви часто асоціюється з країнами з багатою військовою історією, такими як Франція, Німеччина та Велика Британія.

Іншим видом військового туризму є пригодницький туризм, який передбачає участь у заходах військової тематики, таких як тренування з виживання, тактичні симуляції та смуги перешкод у військовому стилі. Цей тип туризму зазвичай орієнтований на осіб, які зацікавлені у військовій підготовці та

досвіді. Пригодницький туризм не обмежується лише військовими ентузіастами, ним може насолоджуватися будь-хто, хто шукає захоплюючих і складних вражень. Таким чином, військово-патріотичний туризм спрямований на виховання патріотизму та гордості за військову історію своєї країни, тоді як бойовий туризм спрямований на відвідування полів історичних битв та інших значущих військових об'єктів. Пригодницький туризм передбачає участь у заходах військової тематики, таких як тренування з виживання, тактичні симуляції та смуги перешкод у військовому стилі.

Військово-патріотичний туризм – це «напрямок військового туризму передбачає відвідування історичних місць лише своєї країни. Цим він і відрізняється від попереднього вигляду»[51]. В Україні надається можливість глибшого вивчення історичних об'єктів. Тут можна не лише оглядати пам'ятки та пам'ятники у супроводі екскурсовода, а й брати участь у реконструкціях битв, стрільбищах та інших заходах. Подорожувати та докладно вивчати військову історію країни можна у будь-якому куточку України (див. рис. 1.3).

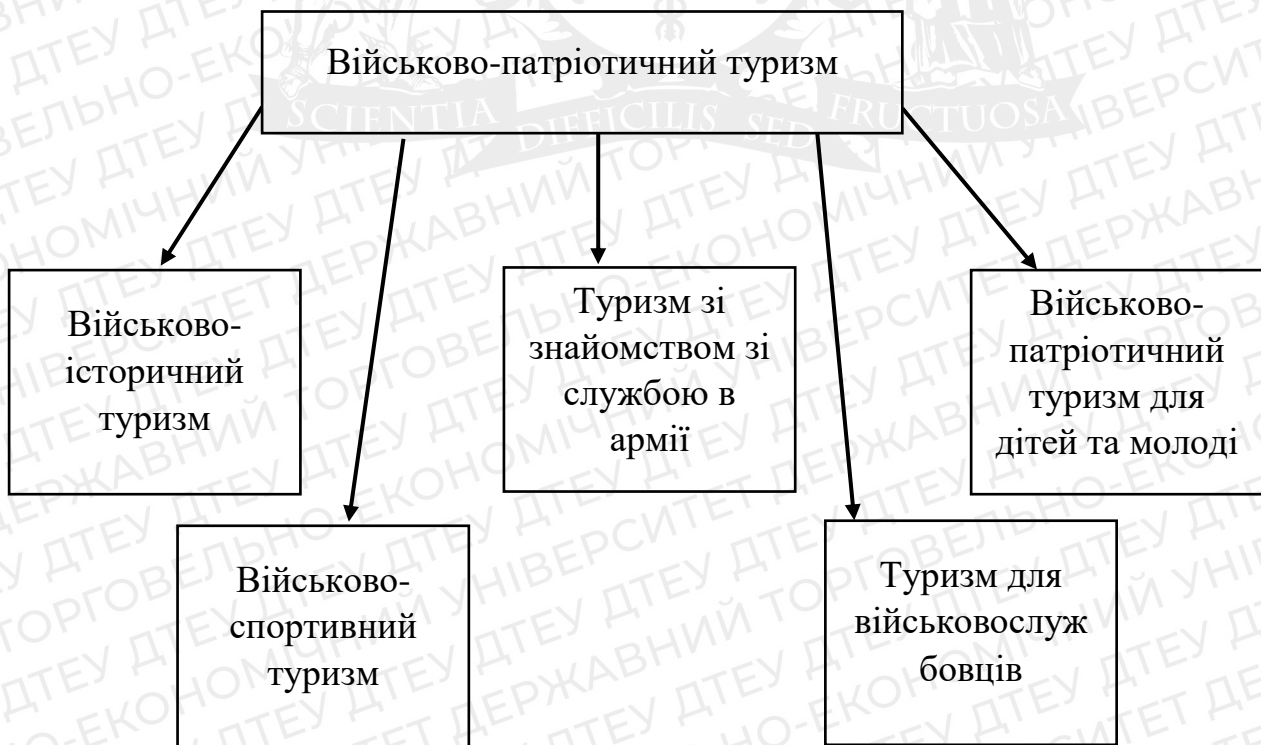


Рис. 1.3 Схема видів військово-патріотичному туризму

Джерело: складено за [51]

Військовий туризм, також відомий як туризм на полі бою або туризм військової спадщини, відноситься до конкретної форми туризму, що передбачає відвідування історичних місць, пам'яток та полів бою, пов'язаних з військовими подіями, конфліктами та значною військовою спадщиною. Це передбачає дослідження та відвідування місць, які відіграли важливу роль у військовій історії, зокрема поля битв, військові меморіали, укріплення, музеї, військові кладовища та інші пов'язані з ними пам'ятки.

До основних характеристик військово-історичного туризму відносяться:

1. Історичне та освітнє значення
2. Збереження спадщини:
3. Вшанування пам'яті
4. Туристична інфраструктура та розвиток
5. Можливості залучення та досвіду

Військово-спортивний туризм — це особлива ніша в індустрії туризму, яка поєднує в собі елементи військової підготовки, фізичної підготовки та спортивних змагань. Це передбачає участь або перегляд спортивних подій і заходів, які надихаються або пов'язані з військовими дисциплінами та методами навчання. Військово-спортивний туризм надає людям можливість займатися фізично складною та дисциплінованою діяльністю, одночасно відчуючи унікальні аспекти військової культури та навчання.

До основних характеристик військово-спортивного туризму відносяться:

1. Фізична підготовка та виклик
2. Військові дисципліни
3. Командна робота та товарищівість
4. Культурне занурення
5. Пригоди та адреналін

Військово-спортивний туризм поєднує в собі елементи фізичної підготовки, дисципліни, командної роботи, культурного занурення та пригод. Він приваблює людей, які зацікавлені у фізичному випробуванні, досвіді

військової діяльності та глибшому розумінні військової культури. Завдяки участі у військовому спортивному туризмі люди можуть покращити свою фізичну форму, розвинути навички командної роботи та по-новому оцінити фізичні та розумові вимоги військової підготовки.

Туризм зі знайомством зі службою в армії, також відомий як військово-службовий туризм або армійський досвід-туризм, відноситься до типу туризму, який надає людям можливість отримати уявлення про військове життя та відчути повсякденні справи, навчання та діяльність військовослужбовців. солдатів або військовослужбовців. Це включає захоплюючий досвід, який дозволяє туристам спілкуватися з військовослужбовцями, відвідувати військові бази чи навчальні заклади та брати участь у заходах, які імітують аспекти військової служби.

До характеристик мрії про туризм зі знайомством зі службою в армії відносяться:

1. Автентичний військовий досвід
2. Освітній та інформативний
3. Культурне занурення
4. Інтерактивність та участь
5. Повага та захоплення військовими

Військово-патріотичний туризм для дітей та молоді є формою туризму, спрямованою на формування патріотичних цінностей, розвиток лідерських навичок та виховання дисципліни серед молодого покоління. Цей вид туризму орієнтований на дітей та підлітків, надаючи їм можливість отримати знання та досвід, пов'язаний з військовою та оборонною справою.

Туризм для військовослужбовців є спеціально організованим видом туризму, спрямованим на задоволення потреб та інтересів військових працівників. Цей вид туризму надає можливість військовим службовцям отримати релаксацію, розваги та відновлення сил під час періодів відпустки та відпочинку.

Примітно, що військово-патріотичний туризм найчастіше фігурує під іншими назвами (патріотичний, військовий, історико-патріотичний, героїко-патріотичний). Іноді військово-патріотичний туризм називають військово-історичним, іноді його виділяють як підвид культурно-пізнавального. Єдиної думки щодо необхідності її виділення як окремого виду туризму поки що не сформувалося, тому військово-патріотичний та військово-історичний туризм будуть тотожними поняттями у наших подальших дослідженнях (принаймні можливості).

Функції військового туризму охоплюють різні аспекти і служать різним цілям.

1. Збереження історичної та культурної спадщини
2. Освіта та поширення знань
3. Вшанування пам'яті та пам'яті
4. Економічний розвиток
5. Відпочинок і розваги

Отже, сьогодні військовий туризм починає відігравати велику роль у суспільстві.

Сприяння розвитку військового туризму в Україні передбачає реалізацію різноманітних стратегій та ініціатив для залучення відвідувачів та створення сприятливого середовища для цієї нішевої сфери туризму. Він починається з визначення та популяризації значущих військових об'єктів, таких як місця історичних битв, військові музеї, укріплення та військові меморіали, підкреслюючи їхню історичну та культурну цінність. Ці сайти можна рекламувати за допомогою цільових рекламних кампаній, як усередині країни, так і за кордоном, наголошуючи на багатій військовій історії України.

Крім того, співпраця з туроператорами, туристичними агентствами та місцевими громадами має важливе значення для розробки спеціалізованих пакетів військових турів і маршрутів, які задовольняють різні інтереси та вікові групи. Це може включати екскурсії, реконструкції, заходи на військову тематику

та інтерактивний досвід, щоб залучити туристів і надати їм унікальне уявлення про військову спадщину України. Крім того, покращення інфраструктури, наприклад створення центрів для відвідувачів, дошок перекладу та покажчиків, може покращити доступність та інформацію, доступну на військових об'єктах.

Для забезпечення сталого розвитку можуть бути запроваджені навчальні програми для підвищення рівня знань і навичок екскурсоводів та персоналу, задіяного у військовому туризмі. Це дозволить їм надати точний історичний контекст, сприяти відповідальним практикам туризму та забезпечувати безпеку та добробут відвідувачів.

Сприяючи розвитку військового туризму в Україні, країна може використовувати свою багату військову історію та культурну спадщину, залучаючи як внутрішніх, так і міжнародних туристів. Це, у свою чергу, може сприяти економічному зростанню, створенню робочих місць та збереженню військових об'єктів, сприяючи більшому розумінню та оцінці військової спадщини України серед відвідувачів.

1.2. Діагностика ринку військово-патріотичного туризму

Ринок туристичних послуг представляє собою сукупність можливостей, які включають пропозицію та попит на туристичні послуги. У поняття "пропозиції на ринку туристичних послуг" входять як матеріальна база туризму, так і самі туристичні послуги, які можуть бути надані лише при достатньому розвитку туристичної інфраструктури. Туристичний ринок є економічною системою, яка взаємодіє з чотирма основними елементами:

- 1) туристичний попит;
- 2) пропозиція туристичного продукту;
- 3) ціни;
- 4) конкуренція.

Сучасний туристський ринок є досить розвиненим і має багато характерних особливостей. Популярність туризму значно зросла в останні десятиліття, і це стало суттєвим драйвером розвитку ринку.

Сутність ринку туристських послуг виявляється у його функціях, які характеризують форму прояви туристської діяльності та її призначення у суспільстві. Ринок туристичних послуг виконує такі функції:

- організацію процесу доведення туристичних послуг до споживачів;
- реалізацію вартості та споживчої вартості, укладених у туристичних послугах;
- повноцінний відпочинок клієнтів;
- забезпечення матеріальних стимулів до праці.

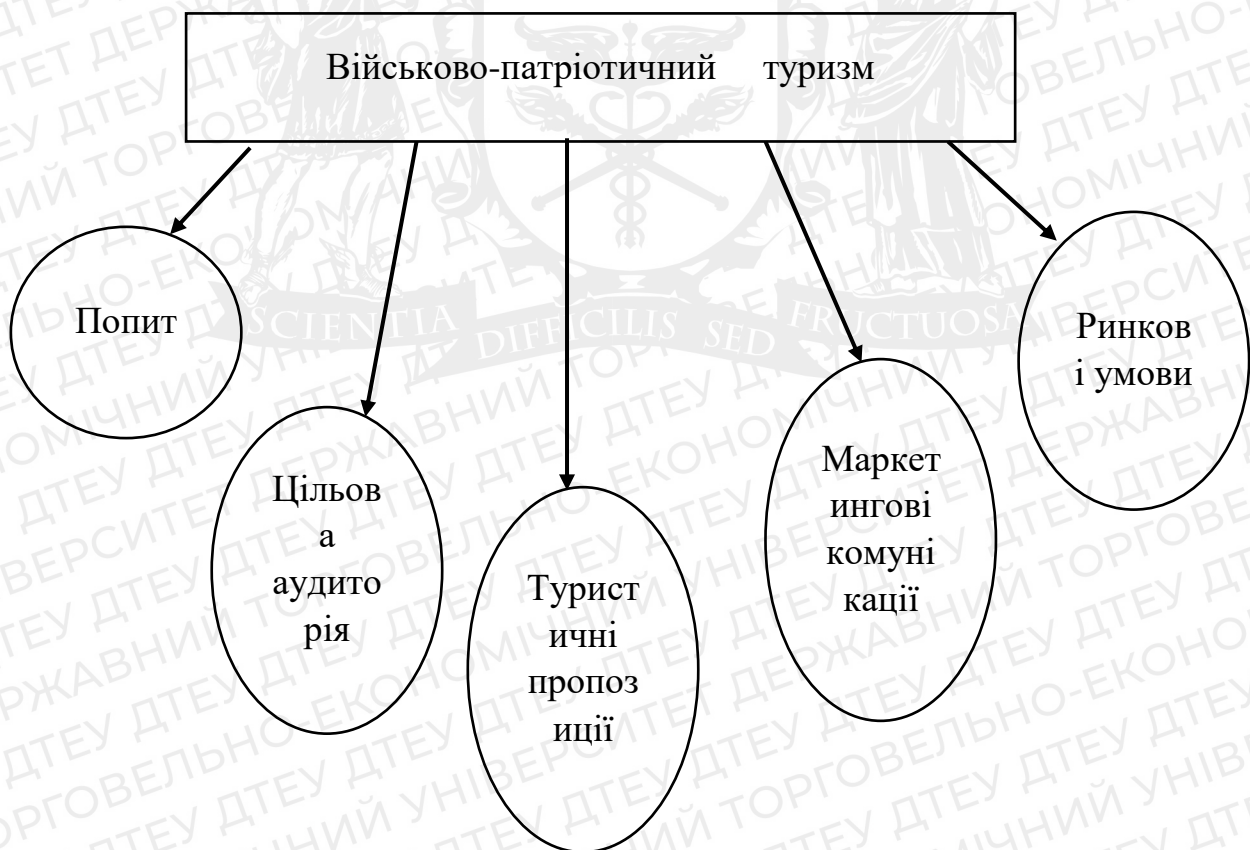


Рис. 1.4 Схема ринкових елементів військово-патріотичного туризму

Складено за: [51]

Враховуючи все вищевикладене, ми вважаємо, що під туристичними послугами слід розуміти види діяльності або робіт, які не створюють нового, що

раніше не існував самостійного продукту, здійснювані туристськими підприємствами і спрямовані на задоволення потреб людини у відновленні здоров'я, проведенні дозвілля, розвагах, пізнанні та ін. ., які забезпечують приріст його продуктивного, наукового, освітнього та інших. потенціалу, як визначальною передумови економічного зростання країни (рис. 1.4).

Попит

Це означає популярність та запит на військово-патріотичний туризм серед туристів. Він може бути впливовий такими факторами, як інтерес до військової історії, патріотичні почуття, бажання досліджувати місця, пов'язані зі збройними конфліктами тощо.

Цільова аудиторія

Це група людей, яка виявляє інтерес до військово-патріотичного туризму. Вона може включати в себе істориків, ветеранів, активних військовослужбовців, студентів, патріотів та інших осіб, які цікавляться військовою тематикою та бажають відвідати військові об'єкти та місця бойових дій.

Туристичні пропозиції

Це включає різноманітні туристичні об'єкти, такі як військові музеї, пам'ятники, військові установки, бункери, військові табори, зони бойових дій тощо. Ці об'єкти можуть бути розташовані як на території країни, так і за її межами.

Маркетингові комунікації

Це включає рекламу та просування військово-патріотичного туризму, зокрема використання рекламних кампаній, інформаційних брошур, веб-сайтів, соціальних медіа, туристичних агентств та інших каналів зв'язку для привертання уваги цільової аудиторії та просування туристичних пропозицій.

Конкуренція

Це означає наявність інших туристичних пропозицій, які конкурують у військово-патріотичному сегменті. Це можуть бути інші види туризму, інші

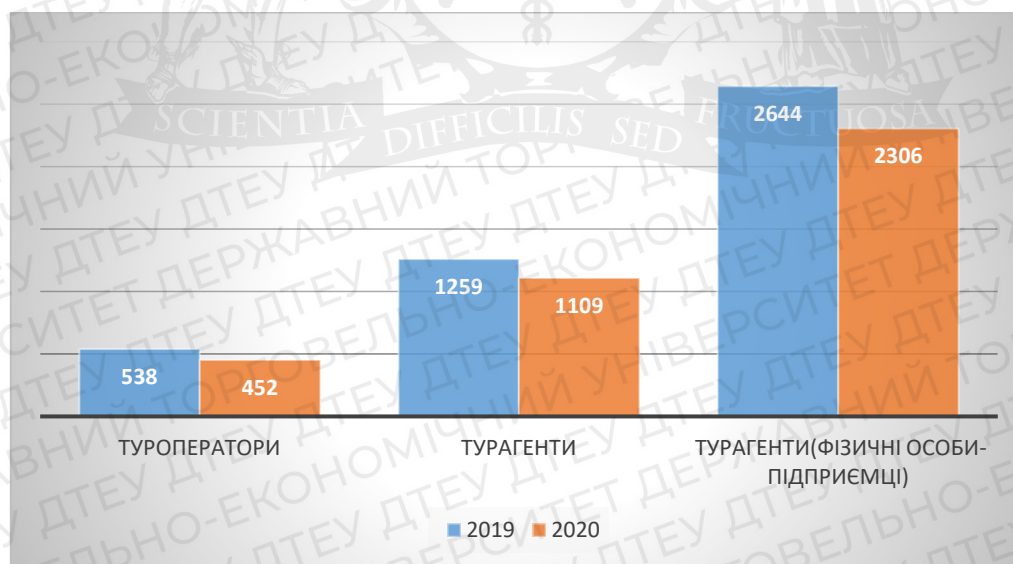
військово-тематичні тури, а також інші події або виставки, пов'язані з військовою тематикою.

Ринкові умови

Це включає економічні, соціокультурні та політичні умови, які впливають на розвиток військово-патріотичного туризму. Наприклад, наявність стабільної економіки, сприятливого іміджу країни, підтримка з боку держави та інші фактори можуть сприяти розвитку цього виду туризму.

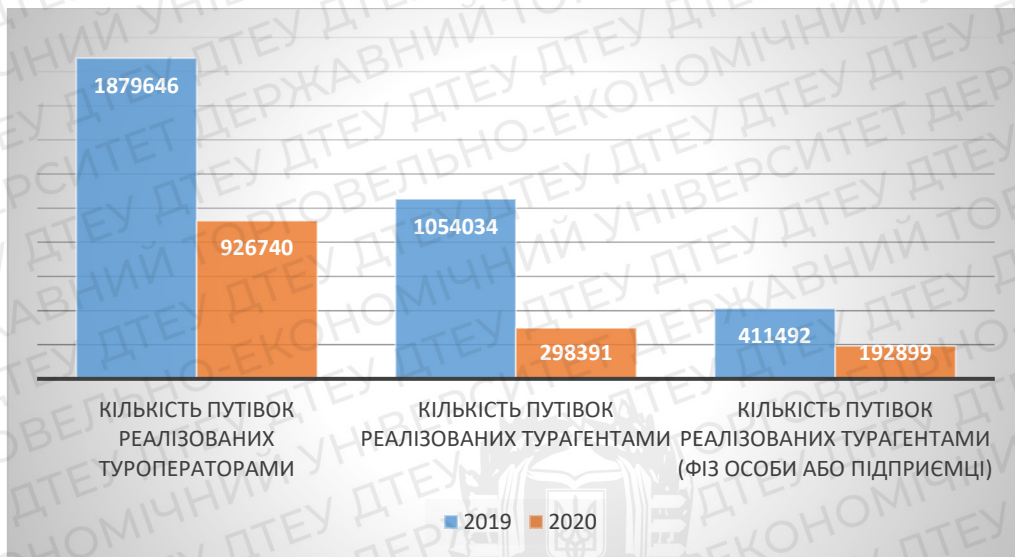
Збалансоване врахування цих ринкових елементів є важливим для розробки ефективної стратегії розвитку військово-патріотичного туризму. Розуміння попиту, потреб цільової аудиторії, наявність конкуренції та інші аспекти допоможуть встановити привабливі туристичні пропозиції, ефективно просувати їх та залучати більше туристів до відвідування військово-патріотичних об'єктів та подій.

Діагностика ринку туризму 2021 рік представлена на рис. 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 1.10, 1.11,



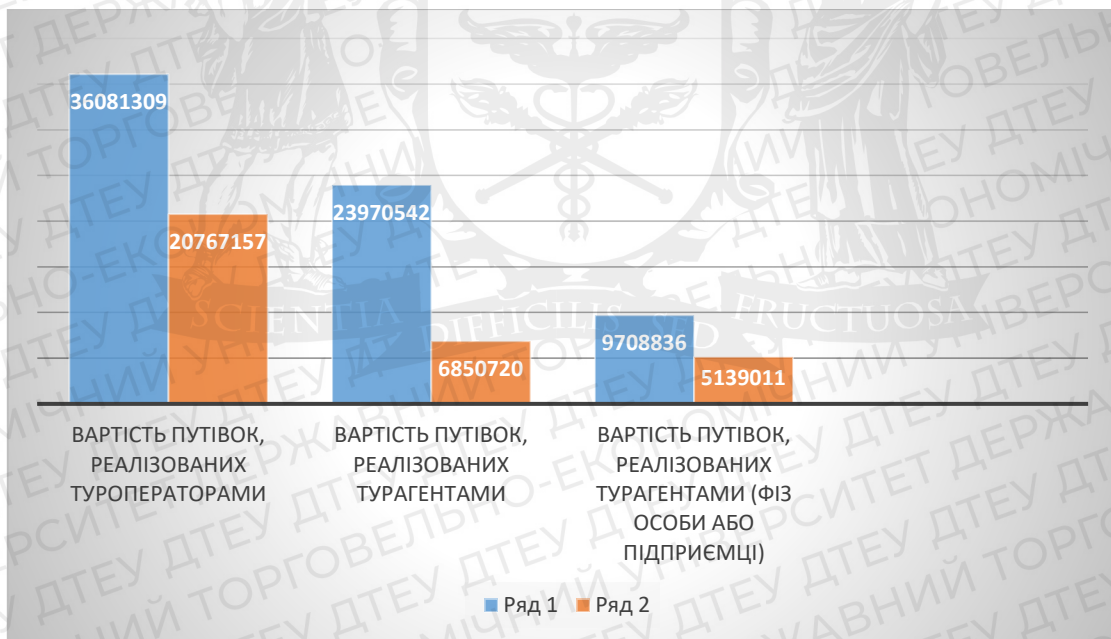
Складено за: [49]

Рис. 1.5 Динаміка суб'єктів туристичної діяльності за 2019–2020 рр.



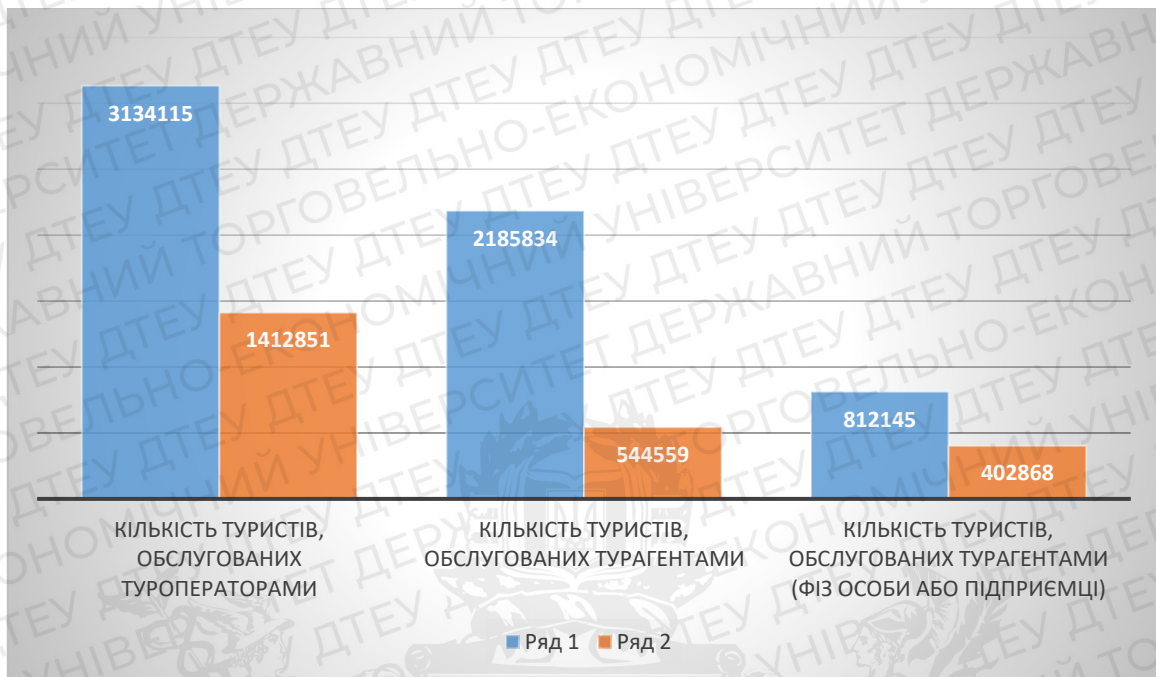
Складено за: [49]

Рис. 1.6. Динаміка кількості реалізованих туроператорами та турагенствами туристичних путівок за 2019–2020 роки



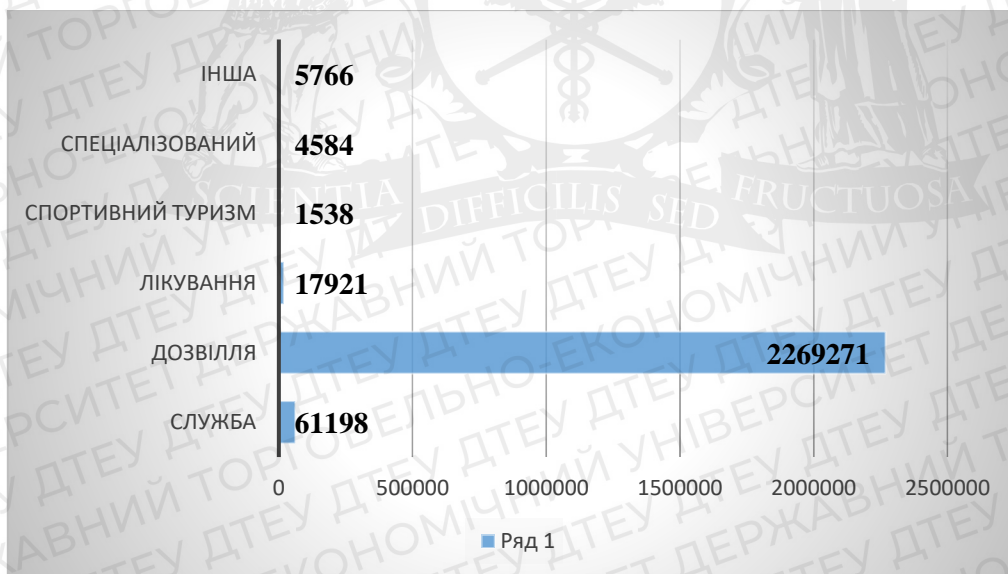
Складено за: [49]

Рис. 1.7. Динаміка вартості реалізованих туроператорами та турагенствами туристичних путівок за 2019–2020 роки



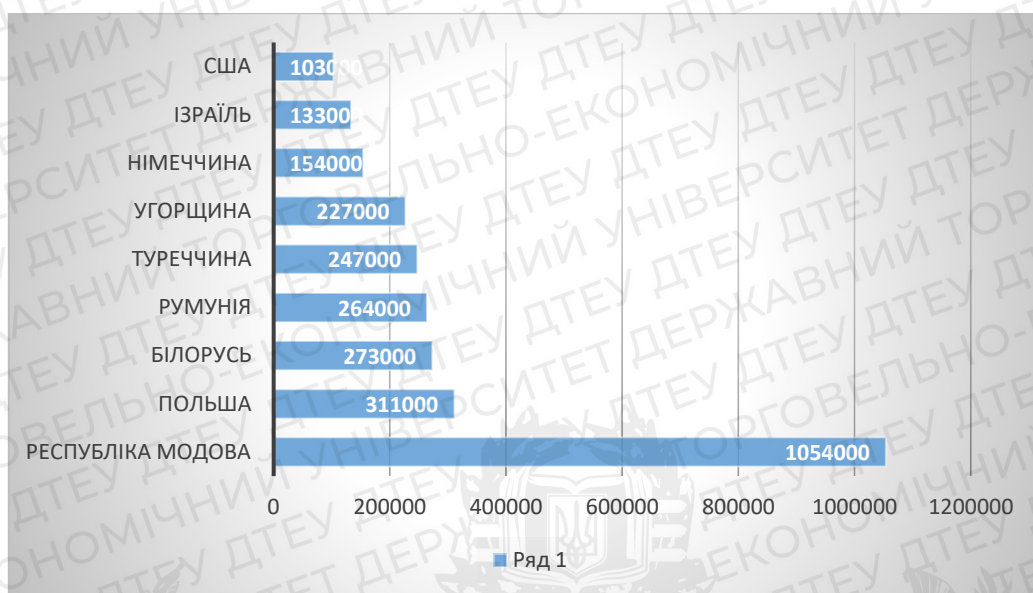
Складено за: [49]

Рис. 1.8. Динаміка кількості туристів, обслугованих туроператорами та турагентами за 2019–2020 роки



Складено за: [49]

Рис. 1.9. Розподіл туристів за метою подорожі 2020 році



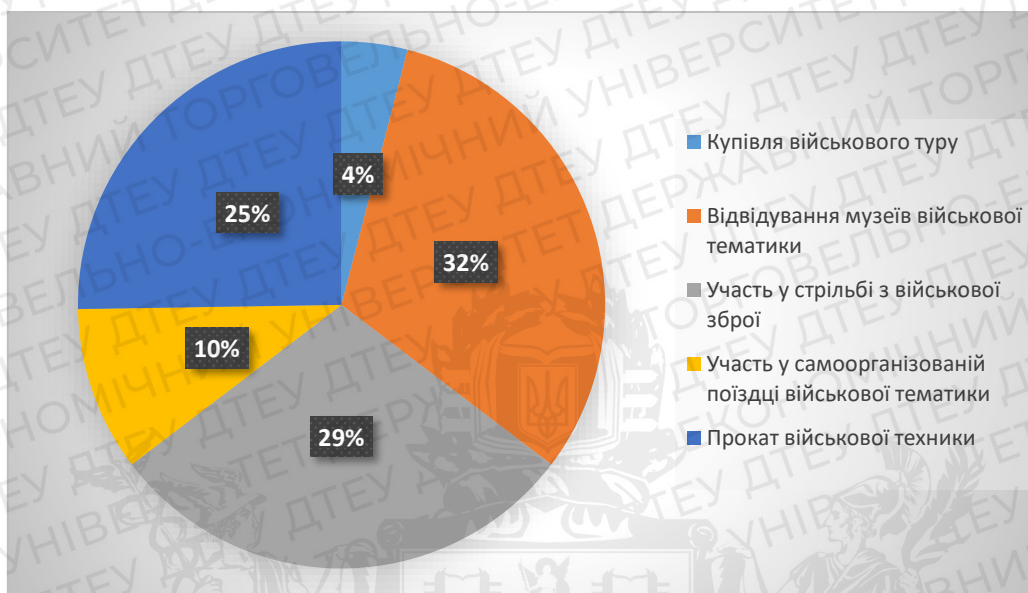
Складено за: [49]

Рис. 1.10. Топ-10 країн, громадяни яких відвідали Україну в 2021 році

В Україні існує низка компаній, які пропонують різноманітні військово-патріотичні тури для дітей та молоді. Туроператори, такі як «Voyage Organization Group» та «Wonder&Holiday», організують екскурсії до військових стрільбищ, секретних об'єктів, музеїв ракетних військ, а також пропонують можливість катання на бронетранспортерах та бойових розвідувально-дозорних машинах. Громадська організація «Всеукраїнський військово-патріотичний центрмузей «Шампаньтранс» у Черкаській області також надає можливість відвідувачам відчувати себе у ролі партизана або воїна-афганця, досліджуючи відтворену партизанську базу або кишлак.

Ці тури надають унікальну можливість дітям та молоді зануритися в воєнну історію України, познайомитися з військовими традиціями, а також відчувати себе в ролі справжнього військового. Учасники туру мають можливість брати участь у вогневих стрільбах з різних типів зброї, які забезпечуються на місці, під керівництвом досвідчених інструкторів. Крім того, вони можуть оглянути техніку та обладнання, використовувані в армії, та навіть мати можливість кататися на них. Важливим елементом цих турів є інформаційний аспект, де військові керівники проводять докладний інструктаж та розповідають про історичну значимість місць, їхні ролі від минулого до сьогодення. Всі ці

фактори створюють незабутні враження та сприяють патріотичному вихованню та формуванню військового дусу у дітей та молоді.



Складено за: [49]

1.11 Рівень залученості респондентів до військового туризму з 20.02.2022 по 22.02.2022

Інтенсивний розвиток військово-патріотичного туризму окрім пізнавального, виховного потенціалу дозволяє залучати туристів до: реалізації активного способу життя, військових тренувань та спортивних змагань, а також створення сприятливих умов для розвитку фізичних та психологічних навичок.

Військово-патріотичний туризм може включати такі активності:

1. Спортивні змагання
2. Військові тренування
3. Тематичні лекції та майстер-класи
4. Симулятори та військові ігри

Всі ці активності сприяють залученню туристів до активного способу життя, розвитку фізичних та психологічних навичок, формуванню військового дусу та патріотичних цінностей. Крім того, вони надають унікальний досвід та можливість відчувати себе в ролі військового, пізнати історію та традиції військової справи, а також сприяють розвитку туристичного потенціалу України.

До основних ресурсів військово-патріотичного туризму можна віднести:

Історичні місця, такі як поля битв, форти та музеї, можуть бути важливими ресурсами для військово-патріотичного туризму. Ці сайти пропонують відвідувачам можливість дізнатися про військову історію країни та глибше оцінити жертви, яких приніс військовий персонал у минулому.

Діючі військові бази також можуть бути ресурсом для військово-патріотичного туризму. Відвідувачі зможуть здійснити екскурсію по базі, побачити військову техніку та транспортні засоби зблизька та навіть поспостерігати за військовими навчаннями.

Меморіали та пам'ятники, присвячені військовослужбовцям та подіям, також можуть бути важливими ресурсами для військово-патріотичного туризму. Ці сайти пропонують відвідувачам можливість висловити свою шану та подумати про жертви, принесені військовослужбовцями.

Культурні заходи, присвячені військовій історії та традиціям, також можуть бути ресурсом для військово-патріотичного туризму. Прикладами таких заходів можуть бути військові паради, відтворення історичних битв, патріотичні свята.

Заходи військової тематики, такі як курси виживання, симуляція бойових дій і стрільбища, також можуть бути ресурсами для військово-патріотичного туризму. Ці заходи пропонують відвідувачам можливість відчувати смак військового життя та глибше зрозуміти виклики, з якими стикається військовий персонал.

Загалом, основними ресурсами військово-патріотичного туризму є ті, які пропонують відвідувачам можливість ознайомитися з військовою історією та традиціями, віддати шану військовослужбовцям, відчувати смак військового життя. Країни, які мають сильну військову культуру та історію військових досягнень, ймовірно, матимуть багатство таких ресурсів.

До основних елементів військово-патріотичного туризму можна віднести:

1. Освіта
2. Вшанування пам'яті

3. Досвід
4. Розваги
5. Культурний обмін

Загалом основними елементами військово-патріотичного туризму є навчання, вшанування пам'яті, досвід, розваги та культурний обмін. Добре розроблена програма військово-патріотичного туризму має бути спрямована на те, щоб запропонувати відвідувачам збалансований досвід, який включає всі ці елементи.

Головними об'єктами військово-туристичної інфраструктури вважаємо:

Військові музеї та меморіальні комплекси: це можуть бути музеї, присвячені конкретним військовим подіям, війнам або військовій історії країни. Вони можуть включати експозиції зброї, військової техніки, уніформи, фотографій, документів та інших артефактів. Меморіальні комплекси можуть включати пам'ятники, могили та місця пам'яті, присвячені пам'яті вояків і подіям, пов'язаним з обороною країни.

Військові бази та полігони: це можуть бути військові тренувальні бази, де туристи мають можливість ознайомитися зі специфікою військової служби. Наприклад, вони можуть відвідати полігони, де проводяться військові тренування, і побачити показові бойові дії, стрільби, демонстрації військової техніки тощо. Такі об'єкти надають можливість отримати унікальний досвід та ознайомитися з роботою військових підрозділів.

Військові туристичні маршрути: це можуть бути спеціально організовані маршрути, які пролягають через місця бойових дій, оборонних споруд, військових об'єктів або історично значущі місця. Такі маршрути дозволяють туристам пройти шляхом вояків минулих часів і отримати уявлення про воєнну історію та культуру країни.

Військові рекреаційні комплекси: це можуть бути спеціально обладнані території для відпочинку, які пропонують військову тематику. Наприклад, це можуть бути табори або локації, де туристи можуть спробувати себе у ролі

військових, пройти тренування, стріляти з різних типів зброї, відвідати інтерактивні військові ігри та симулятори.

Таким чином, Україна відзначає наявність військового туризму, проте його пропозиції є переважно стандартними, такими як відвідування військових музеїв або стрільбищ. Більшість обласних центрів не мають власних пропозицій у сфері військового туризму. Вважаємо, що необхідно удосконалити пропозиції у сфері військового туризму та активно просувати їх на ринку. Це стане кроком до розвитку цієї галузі та залучення більшої кількості туристів.

Згідно з даними Державного агентства з розвитку туризму України, у 2019 році близько 1,5 мільйона туристів відвідали військово-патріотичні пам'ятки в Україні.

Серед найвідоміших військово-патріотичних пам'яток в Україні знаходиться Національний музей історії України у Другій світовій війні, розташований у столиці - місті Києві.

Український уряд активно просуває військово-патріотичний туризм в останні роки, з ініціативами, такими як "Маршрут Великої Вітчизняної війни" та програмою "Туристична патрульна служба".

Військово-патріотичний туризм особливо популярний серед громадян України, але в останні роки зростає кількість іноземних відвідувачів, зокрема з інших країн Східної Європи.

1.3. Ресурсний потенціал Запорізької області для розвитку військово-патріотичного туризму

Запорізька область розташована у південно-східній частині України і є одним з адміністративно-територіальних одиниць країни. Названа на честь свого адміністративного центру – міста Запоріжжя, яке розташоване на річці Дніпро. З його різноманітними ландшафтами, багатою історією та промисловим

значенням, Запорізька область пропонує ряд визначних пам'яток і можливостей як для туристів, так і для жителів. [21] (рис. 1.12).

Регіон відомий своєю мальовничою природною красою, по території якого протікає річка Дніпро, яка утворює приголомшливі ландшафти. Береги річки всіяні пишною зеленню, парками та зонами відпочинку, створюючи ідеальне місце для активного відпочинку, наприклад катання на човнах, риболовлі та піших прогулянок. Кам'янське водосховище, розташоване в області, пропонує можливості для водних видів спорту та відпочинку.

Славиться Запорізька область і своєю історико-культурною спадщиною. Тут колись жили козаки, які відіграли значну роль в історії України. Відвідувачі можуть відвідати острів Хортиця, який був козацьким опорним пунктом, а зараз тут історико-культурний заповідник. На острові розташовані музеї, виставки та реконструйовані козацькі поселення, що дозволяє відвідувачам зануритися в козацький побут.

З точки зору туристичної інфраструктури, Запорізька область надає широкий спектр засобів розміщення, включаючи готелі, пансіонати, бази відпочинку. У регіоні також протягом року проводяться різноманітні культурні та спортивні заходи, які приваблюють відвідувачів з різних куточків України та не тільки.

На території Запорізької області протікає 109 рік, включаючи Дніпро.

У Запоріжжі є значні запаси гранітів, а також залізної та марганцевої руд.

Клімат у сфері помірно континентальний, посушливий. Середньорічні температури становлять $+22^{\circ}\text{C}$ влітку і $+4,5^{\circ}\text{C}$ - взимку.

Адміністративний центр Запорізької області - місто Запоріжжя. Область об'єднує п'ять районів – Бердянський, Василівський, Запорізький, Мелітопольський та Пологівський[21].

Станом на 1 січня 2020 року, у Запорізькій області проживало 1,7 млн осіб, з них 77,4% – міське населення.

За даними перепису населення 2001 року, Запорізька область має найбільшу кількість українців (70,8%) та росіян (24,74%). Крім того, в цій області також проживають представники інших національностей, таких як болгари, білоруси, вірмени, татари, євреї, грузини та ін.

Більшість місцевих жителів сповідують православ'я (51,1%) та протестантизм (39%).

Запорізька область – один із найрозвиненіших промислових регіонів України. Перед промисловістю припадає більшість ВВП регіону. У структурі промисловості Запорізької області чільне місце займають електроенергетика, металургія, машинобудування та металообробка.

Основні пам'ятки: національний заповідник "Хортиця" у Запоріжжі, державний історико-археологічний заповідник "Кам'яна Могила" в Мелітопольському районі та інші.

Заселення цієї території розпочалося з часів раннього палеоліту. Біля Запоріжжя досліджено сім поселень періоду пізнього палеоліту, а також близько 100 пам'яток доби бронзи. У VII столітті до н. Північним Причорномор'ям володіли скіфи, які столицею, вважають учені, було велике Кам'янське городище. У IV столітті землі захопили гуни, у VI столітті – авари, у VIII столітті – хазари. Після того, як у 969 році князь Святослав Ігорович розбив Хазарський каганат, на зміну їм прийшли племена печенігів. З XI століття на приазовських землях господарювали половці. На початку XII століття російські князі об'єдналися на острові Хортиця та розбили війська половців на берегах річки. Молочні. У червні 1223 відбулася відома битва на Калці, російські князі були розбиті, частина населення приазовських степів потрапила під вплив Золотої Орди та Кримського ханства.

Після нападу Татаро-Монгольського вторгнення в 1237-1240 роках, Запорізька область впродовж двох століть перебувала під владою Золотої Орди. У 1445 році степи Запорізького краю на лівому березі Дніпра стали частиною Кримського ханства. Протягом XV-XVI століть, природно-географічні та

історичні умови сприяли розвитку запорозького козацтва, з Хортицею як його центром. У кінці XV століття, запорозький острів став осередком козацького війська та української державності. Формування запорозької Січі, яка стала республікою з дипломатичними зв'язками з європейськими державами, стало важливою подією на всеукраїнському рівні. У липні 1775 року Запорізьку Січ зруйнували російські війська, очолювані генералом Петром Текелієм. На початку XVIII століття землі південної України увійшли до складу Російської імперії. Освоєння та заселення сучасної Запорізької області було складним процесом, що включало участь представників різних народностей і призвело до розвитку багатонаціонального регіону з обміном господарськими навичками та культурними традиціями. Запорізька область є привабливою туристичною зоною, яка пропонує як історичні пам'ятки, так і природні умови для різних видів туризму. Туристична інфраструктура області включає багато закладів тимчасового розміщення та приватних підприємців, які забезпечують гостинний прийом і обслуговування гостей. Протягом останніх років область притягує багато відвідувачів, основними напрямками розвитку туризму є історико-культурний та рекреаційно-курортний туризм, включаючи сільський (зелений) туризм.

SWOT-аналіз туристичного потенціалу в Запорізькій області представлено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

SWOT-аналіз туристичного потенціалу в Запорізькій області

Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
1. Природні ресурси: Запорізька область розташована на березі річки Дніпро та має багато природних красот, таких як Запорізька Січ, Хортицький національний природний парк та Дніпровські пляжі, що приваблюють відпочиваючих і туристів.	1. Інфраструктура туризму: Недостатня розвиненість туристичної інфраструктури, такої як готелі, ресторани, транспортні засоби та інші сервіси, може бути перешкодою для розвитку туризму в області. 2. Відсутність маркетингових зусиль: Недостатня промоція

<p>2. Історичні та культурні пам'ятки: Запорізька область багата на історичні пам'ятки, такі як Кам'янець-Подільська фортеця, Вознесенський монастир, Музей Запорізької Січі та інші.</p>	<p>туристичного потенціалу Запорізької області на національному та міжнародному рівнях може призвести до обмеженого потоку туристів та недосягнення повного розвитку сектору.</p>
<p>Можливості (О)</p>	<p>Загрози (Т)</p>
<p>1. Розвиток екологічного туризму: Запорізька область має потенціал для розвитку екологічного туризму через свої природні заповідники, річкові пляжі та велику кількість зелених зон. Це може привернути туристів, які цінують природу та екологічно чистий відпочинок.</p> <p>2. Військово-патріотичний туризм: Запорізька область має багату військово-історичну спадщину, яка може бути використана для розвитку військово-патріотичного туризму. Відвідування музеїв, пам'ятників та інших об'єктів, пов'язаних з військовою тематикою, може привернути туристів із захопленням інтересу до історії та патріотизму.</p>	<p>1. Політична нестабільність: Ескалація політичних конфліктів та нестабільна ситуація в регіоні можуть вплинути на безпеку туристів та зменшити інтерес до відвідування Запорізької області.</p> <p>2. Конкуренція з іншими регіонами: Інші туристичні регіони України та світу також пропонують багатий туристичний потенціал, що створює конкурентне середовище для Запорізької області. Важливо розробити ефективну стратегію просування та вигідні умови для туристів, щоб залучити їх саме до цього регіону.</p>

Джерело: складено за: [20]

Отже, щоб розвинути військово-патріотичний туризм в Запорізькій області, необхідно враховувати вищенаведені фактори. Для зменшення загроз та максимізації можливостей необхідно вжити заходів щодо вдосконалення інфраструктури, промоції регіону, підвищення кваліфікації туристичних працівників, розвитку нових видів туризму та привертання інвестицій.

SWOT-аналіз військово-патріотичного туристичного потенціалу в Запорізькій області представлено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

SWOT-аналіз військово-патріотичного туристичного потенціалу в Запорізькій області

<p>Сильні сторони:</p> <p>Багата історія, пов'язана з військовими конфліктами, зокрема зі Сторожинецькою битвою, Козацькими походами, Другою світовою війною; Розташування на березі Дніпра та на півдні України, що надає можливість для організації водних екскурсій та інших розваг; Наявність пам'яток військової історії та культури, зокрема Кам'янської фортеці, Козацького музею в Запоріжжі, Музею історії Запорізької Січі.</p>	<p>Слабкі сторони:</p> <p>Відсутність ефективної промоції військово-патріотичного туризму в регіоні; Недостатня розвиненість інфраструктури для туристів; Низький рівень обізнаності туристичних операторів та працівників готелів та ресторанів щодо вимог та потреб туристів в цьому сегменті.</p>
<p>Можливості:</p> <p>Відновлення та реставрація існуючих військово-патріотичних пам'яток та створення нових; Розвиток водних видів туризму вздовж Дніпра; Залучення інвестицій у розвиток інфраструктури для туризму в регіоні; Розвиток екологічного та еко-туризму в районах, де розташовані військово-патріотичні об'єкти.</p>	<p>Загрози:</p> <p>Можливість пошкодження або знищення військово-патріотичних пам'яток через природні катастрофи або людські дії; Потенційна небезпека для туристів в зоні військових конфліктів та бойових дій; Конкуренція з іншими регіонами, які також мають військово-патріотичний туристичний потенціал; Недостатня підтримка з боку державних органів влади та місцевих громад у розвитку військово-патріотичного туризму.</p>

Джерело: складено за: [20]

У Запорізькій області, три найбільш відвідувані історико-культурні заповідники, з яких два є національними, це «Хортицька національна заповідна зона», «Кам'яна Могила національний історико-археологічний заповідник» та «Садиба Попова, Василівський історико-архітектурний музей-заповідник».

Сільський туризм є перспективним напрямком для регіону. Запорізька область налічує 30 закладів, які пропонують послуги тимчасового розміщення, харчування та традиційні види сільськогосподарської діяльності. Однак, проблемою у цій галузі є відсутність нормативно-правової бази, що ускладнює повноцінну роботу у сфері сільського туризму.

Запорізька область має значний потенціал для розвитку туризму, зокрема історико-культурного та рекреаційно-курортного туризму. Для реалізації цього потенціалу необхідно модернізувати та розширювати транспортну, житлово-комунальну та туристичну інфраструктуру, підвищувати якість туристичних послуг, створювати нові туристичні продукти та мережі.

На території України, де триває російсько-українська війна, в зонах активних бойових дій формуються численні оборонні споруди, які виконують важливу роль у збереженні життя військових та впливають на хід битв. Варто відзначити, що кожна така споруда вже насичена історіями про битви та рятівництво, а їх кількість у майбутньому збільшиться.

Оборонні споруди, такі як блокпости, траншеї та бліндажі, відіграють важливу роль у захисті населених пунктів та стратегічних об'єктів і займають вагомe місце в історії війни. Неабияку вагу має і металургійний комбінат "Азовсталь" у Маріуполі, який став оборонним об'єктом, де протягом декількох місяців притулювалося значне число мирного населення, а бійці полку "Азов" протримали оборону цього комбінату протягом 82 днів. Ця оборона дала змогу українській армії перегрупуватись, підготувати більше особового складу та отримати додаткове озброєння від країн-партнерів.

Місця битв, особливо ті, де відбулися значні та криваві сутички, займають важливе місце в організації воєнно-історичного туризму. Насправді, до

недавнього часу такі місця не отримували достатньої уваги в рамках воєнно-історичного туризму, і максимум, що можна було побачити, це пам'ятний знак, схований у кущах. Однак, походи в такі місця мають велике значення (Рис. 1.12)

На рис. 1.12 ми можемо побачити туристичну карту Запорізької області, на якій представлені пам'ятки (Місток Міклашевських, Садиба Попова, Кам'яна Могила, Коса Обіточна та інші) та їх місцезнаходження.

Запорізька область пропонує багато унікальних можливостей для туристів, які зацікавлені у військовому туризмі. Одним з таких варіантів є участь у польотах на військовій техніці, які організовує Запорізький авіа моторобудівний завод "Мотор Січ", який виробляє військові вертольоти "Чорна акула", що використовуються армією США. Більш того, область має велику кількість природних об'єктів, таких як яри, байки та байрачні ліси, які створюють відмінні умови для спостереження за військовими об'єктами та проведення спільних походів у лісі в повній військовій екіпіровці з метою розвідки.



Джерело:[50]

Рис. 1.12 Туристична карта Запорізької області

В період пандемії коронавірусу та введення карантинних обмежень, управління туризму Запорізької міської ради запровадило унікальну ініціативу під назвою "Віртуальне Запоріжжя". Цей проєкт включає каталог об'єктів та пам'ятних місць, які представлені у форматі 3D-панорам та віртуальних турів, що постійно оновлюються. Серед віртуальних турів по Запорізькому краю ви зможете відвідати такі об'єкти, як Запорізький обласний краєзнавчий музей, Запорізький 700-літній дуб, Ботієвська вітроелектростанція, Музей ретро-автомобілів "Фаєтон", Музей "Чайка", Свято-Андріївський кафедральний собор, Запорозька Січ, Садиба Попова, Іллінська церква (с. Тернівка), Храм Петра й Февронії, Алея Бойової Слави, Алея на просп. Маяковського та Алея Трудової Слави. Віртуальні тури є інноваційним та передовим засобом популяризації туристичного продукту Запорізької області.

Для збагачення відпочинку туристів у Запорізькому краї пропонується цікаве поєднання різних видів туризму. Наприклад, тур під назвою «Доріжками кінокамери» поєднує військово-історичні тури, що розповідають про часи Козацької доби, з відвідуванням місць, де знімалися відомі радянські кінострічки. Таким чином, пропонується привабливий спосіб просування військово-історичної туристичної привабливості області, оскільки багато фільмів було знято безпосередньо на острові Хортиця. Також можна відвідати місця, пов'язані з індустріальним туризмом, наприклад, екскурсії до заводів Запоріжсталі, Дніпроспецсталі, парку «Дубовий гай», Палацу культури алюмінієвого комбінату, проспекту Металургів та Соборного.

Аналізуючи сучасний розвиток туризму та туристично-краєзнавчий потенціал Запорізького краю, можна зробити висновок, що область має багатий туристичний потенціал, який охоплює різноманітні напрями. Запорізька область володіє значними рекреаційними, курортними та туристичними можливостями, і розвиток туристичної галузі є важливим для економіки області, покращуючи соціально-економічну ситуацію загалом.

Висновки до Розділу 1

Туризм пропонує широкий спектр переваг, включаючи економічні вигоди для країн, які приваблюють велику кількість відвідувачів, через гроші, які вони витрачають не лише на своє фактичне перебування, але й на місцевий бізнес.

Військова історія грає одну з головних ролей у розвитку туристичного інтересу регіону та країни загалом.

Військовий туризм - це вид туризму, що спеціалізується на відвідуванні та дослідженні військових об'єктів, історичних місць бойових дій та залученні до військового досвіду.

Наразі в Україні існує обмежена кількість компаній, які спеціалізуються на туристичних послугах, зокрема військовому туризмі.

Запорізька область – адміністративно-територіальна одиниця на південному сході України, яка частково перебуває під контролем російських військових. Варто зазначити, що з 2014 року військовий туризм набуває все більшої популярності. Запорізька область має великий потенціал для розвитку різноманітних форм військового туризму.

В Запорізькій області споживачам туристичних послуг військового туризму також доступні польоти на військовій техніці, організовані Запорізьким авіа моторобудівним заводом "Мотор Січ». Цей завод є виробником військових вертольотів "Чорна акула", які використовуються армією США.

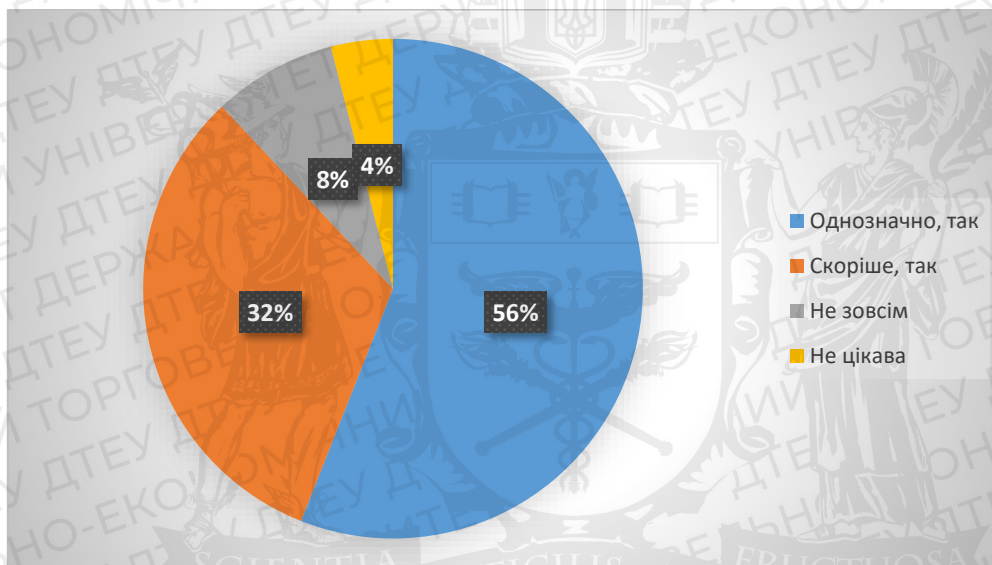
РОЗДІЛ 2

ПРОЄКТ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ТУРУ ТЕРИТОРІЄЮ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Розроблення маршруту та програми туру

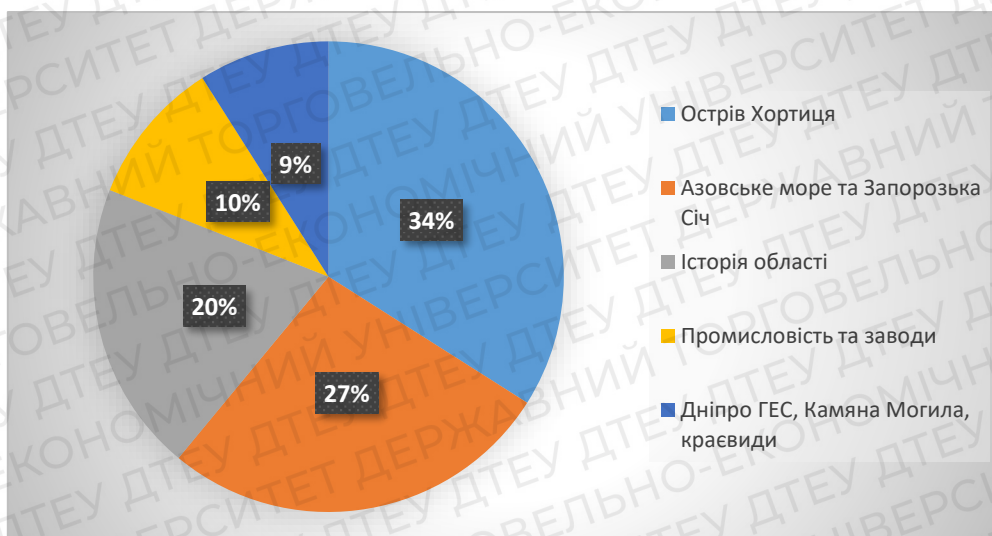
Проектування туру

Перед початком розробки туру нами було проведено опитування в Instagram. (рис. 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7)



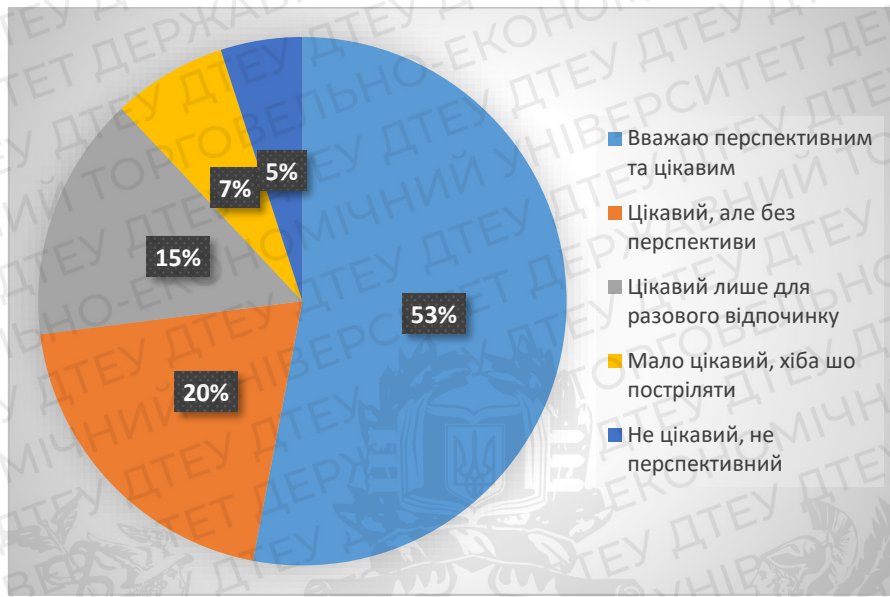
Джерело: Складено автором

Рис. 2.1 «Як вам здається чи є Запорізька область цікавою для туризму?»



Джерело: Складено автором

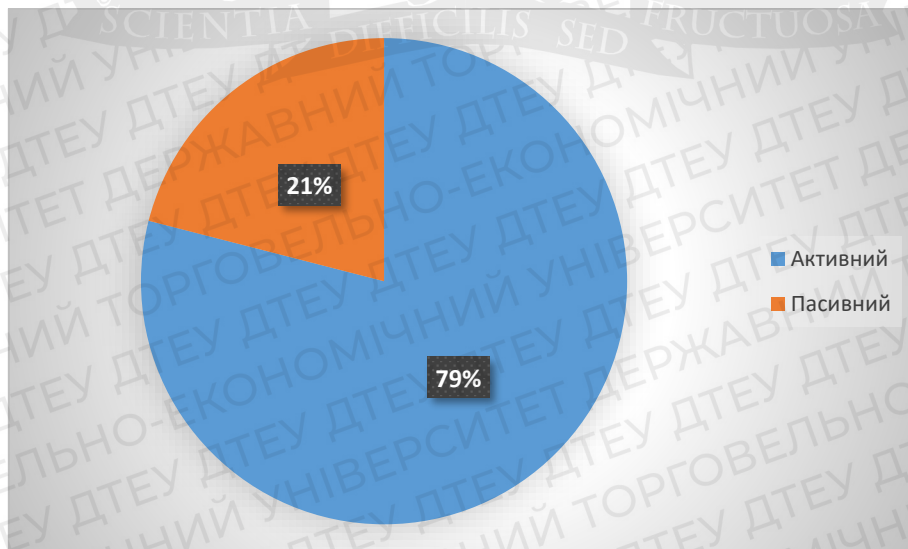
Рис. 2.2 «Як ви вважаєте, що є відмінною рисою Запорізької області?»



Джерело: Складено автором

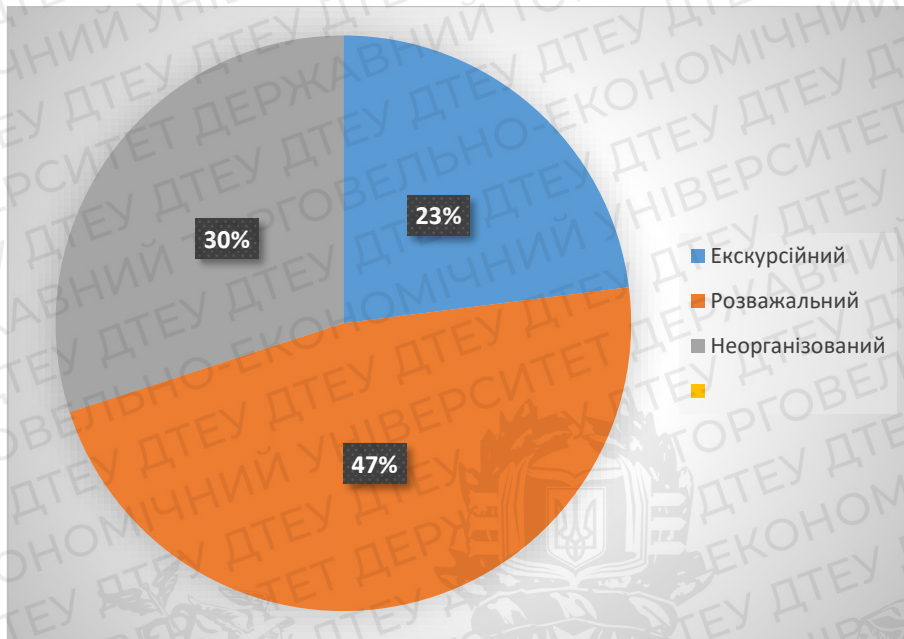
Рис. 2.3 «Вважаєте ви цікавим та перспективним військовий туризм в Запорізькій області?»

Як видно з рисунку, більше половини туристів вважають військовий туризм цікавим та перспективним для розвитку в Запорізькій області (53% опитаних).



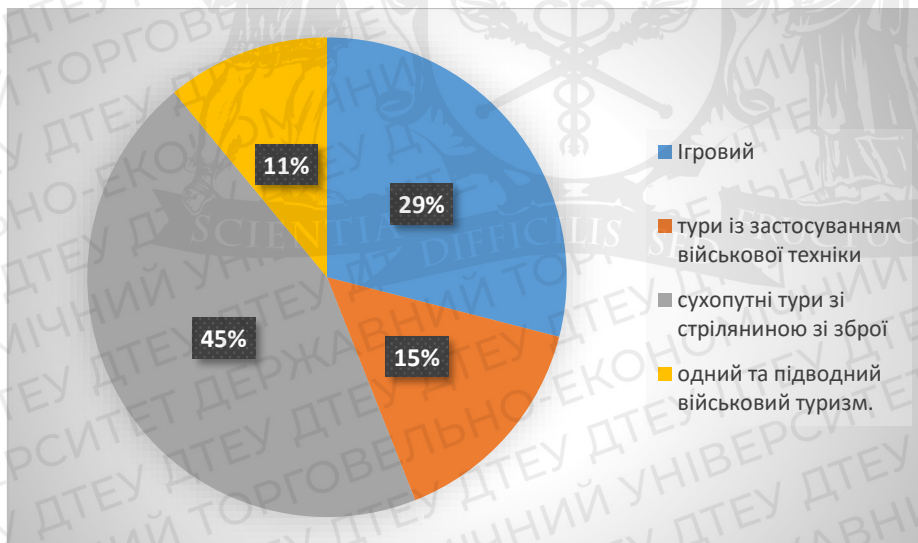
Джерело: Складено автором

Рис. 2.4 «Якому виду військового туризму ви віддасте перевагу?»



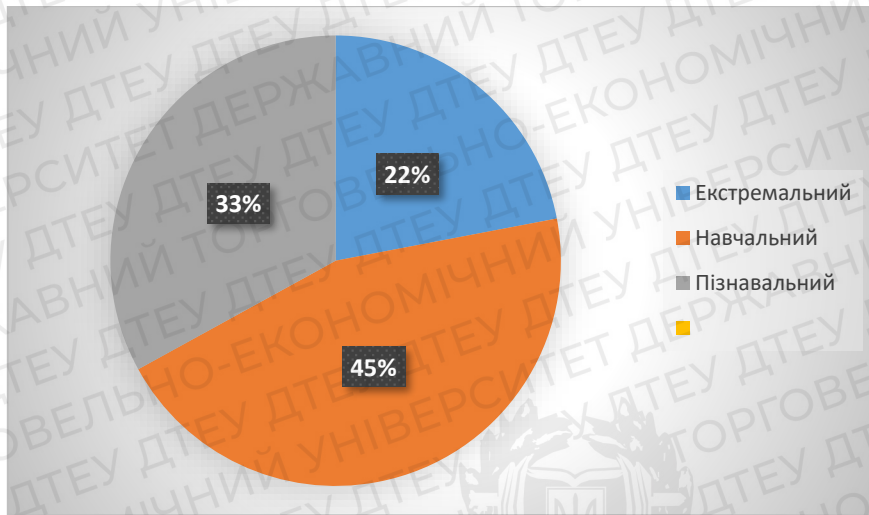
Джерело: Складено автором

Рис. 2.5 «Якому виду пасивного військового туризму ви віддаєте перевагу?»



Джерело: Складено автором

Рис. 2.6 «Якому виду активного військового туризму ви віддаєте перевагу?»



Джерело: Складено автором

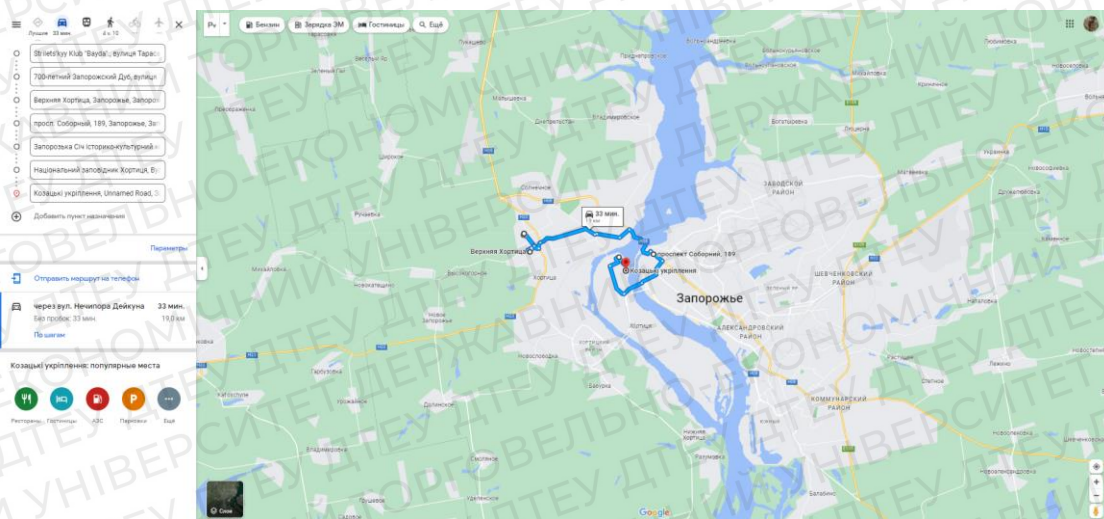
Рис. 2.7 Розподіл видів військового туризму з метою подорожі

Отже, на основі проведеного опитування можна зробити висновок, що військовий туризм є привабливим і має перспективи як вид активного туризму. Попит досить великий, необхідно вдосконалити пропозицію.

Тур «Історичне Запоріжжя» (рис. 2.8-2.16)

Запоріжжя є одним з найбільших міст в Україні і має значний промисловий сектор, зокрема провідні металургійні та машинобудівні підприємства в країні. Запорізька область є одним з головних центрів розвитку економіки, виробництва та культурного потенціалу в Україні. Існуючий успішний імідж області є цінним ресурсом для подальшого всебічного розвитку туризму в цьому регіоні.

Схема маршруту:



Джерело: розроблено автором

Рис. 2.8 Схема маршруту туру «Історичне Запоріжжя»

1. Готель «Діон»
2. Стрілецький клуб «Байда»
3. 700-річний Запорізький Дуб
4. Верхня Хортиця
5. Музей історії зброї
6. Історико-культурний комплекс «Запорізька Січ»
7. Національний заповідник Хортиця
8. Козацькі укріплення

Кількість туристів, які можуть взяти участь в даному турі: 7 + гід

Кількість днів: 7

Зустріч відбувається у готельному комплексі «Reikartz Запоріжжя»

День 1

Поселення у готельному комплексі «Reikartz Запоріжжя»



Джерело: [22]

Рис. 2.9 Готельний комплекс «Reikartz Запоріжжя»

День 2

Стрілецький клуб «Байда»



Джерело: [22]

Рис. 2.10 Стрілецький клуб

День 3

700-річний Запорізький Дуб



Джерело: [22]

Рис. 2.11 Запорізький Дуб

Знаходиться по вулиці Тараса Бульби — у північній частині Верхньої Хортиці, сучасного правобережного району Запоріжжя біля притоку річки Верхня Хортиця.

Характеристики

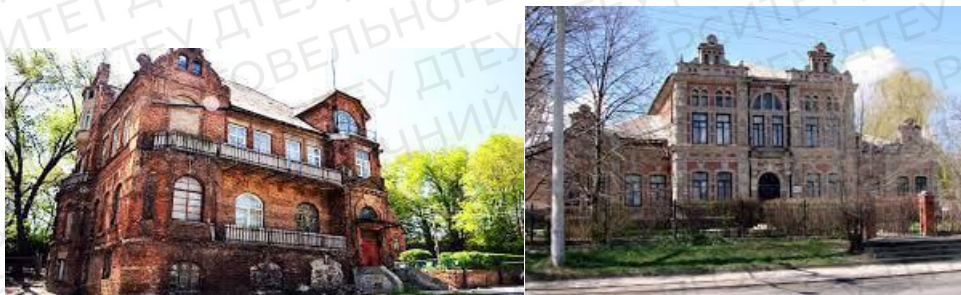
- Вік — понад 700 років
- Висота — 36 м
- Діаметр стовбура — 6,5 м
- Діаметр крони — 43 м

2001 року біля цього дуба відкрито історико-культурний центр «700-річний Запорізький дуб».

З 2002 року розпочато роботи зі збереження пам'ятки.

День 4

Верхня Хортиця



Джерело: [22]

Рис. 2.12 Верхня Хортиця

Верхня Хортиця — селище у правобережній частині міста Запоріжжя, колишня німецька колонія. Розташований у долині річки Верхня Хортиця. До складу Запоріжжя селище було включене у 1970-х роках.

Заснований менонітами у 1790 році за участю Григорія Потьомкіна. На південь від Хортиці на узбережжі річки Канцурівка розташовувалася інша німецька колонія Розенталь (нім. Rosental), більш відома як Канцурівка, названа на честь прилеглої залізничної станції. Була центром Хортицької волості Катеринославського повіту.

1886 року населення селища становило 977 мешканців. У колонії було 102 двори, церква, дві школи, в'язниця, 9 магазинів, 2 фабрики, сталеливарний завод, машинний завод, фарбувальна фабрика, колісний завод, гончарна майстерня, готель та пристань. На початку ХХ століття тут була утворена перша в Російській імперії організація захисту природи. З того часу і до сьогодні тут збереглися: старовинний цвинтар, будівлі школи № 81, чоловічої гімназії та педагогічного інституту менонітів. У 1929-1930 роках Верхня Хортиця була центром Хортицького німецького національного району.

У північній частині Верхньої Хортиці біля Шушенської вулиці росте легендарний 700-річний Запорізький дуб.

День 5

Музей історії зброї



Джерело: [22]

Рис. 2.13 Музей історії зброї

У Музеї історії зброї представлені чудові зразки середньовічної європейської зброї, східні мечі, прикрашені дорогоцінними каменями, статусна та парадна зброя. Створено окрему експозицію, що відображає історію козацтва – музей має велику колекцію козацьких булав. Також тут експонується холодна, вогнепальна зброя, козацькі обладунки.

День 6

Історико-культурний комплекс «Запорізька Січ»



Джерело: [22]

Рис. 2.14 Історико-культурний комплекс «Запорізька Січ»

Комплекс збудований у заповіднику «Хортиця» (Запоріжжя). Його будівництво почалося в 2005 році. Являє собою копію поселення козаків.

Цей комплекс є найвідомішою історико-культурною пам'яткою Запоріжжя, відвідати який варто, щоб відчутти дух козацької доби. Тут можна на власні очі побачити, як жили, як жили козаки, а також взяти участь у фестивалях і святах, які організовували на «Запорізькій Січі». На території комплексу

демонструються стилізовані бойові дії козаків верхи, бокс, стрільба з порохового пістолета та гармат, а також майстерне користування батою.

День 7

Національний заповідник Хортиця

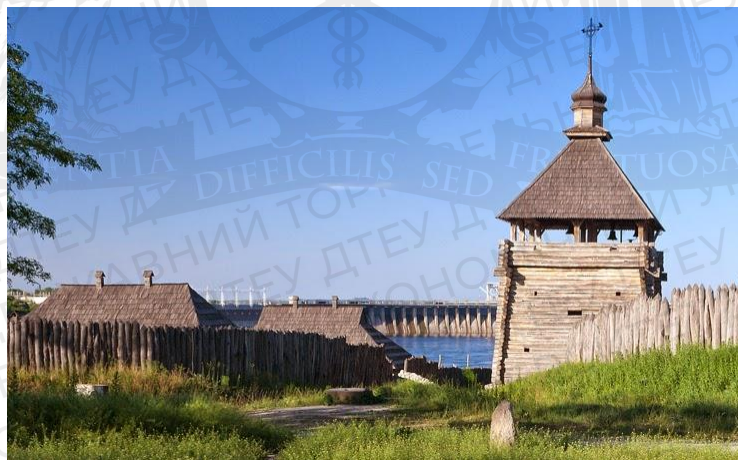


Джерело: [22]

Рис. 2.15 Національний заповідник Хортиця

День 8

Козацькі укріплення



Джерело: [22]

Рис. 2.16 Козацькі укріплення

Запорізька Січ — історична територія, розташована на берегах Дніпра на півдні України з 16 по 18 століття. Це територія, на якій проживали запорізько-козацькі війська, які воювали проти турецьких загарбників і нападали на територію Польщі та Московщини.

У 1550-х роках на острові Хортиця було збудовано укріплення. Це місце вибрано не випадково. Острів має вищу стратегічну позицію. Саме тут річка Дніпро розпадається на два рукави. Ворог все ще не може проникнути на острів.

Запорізька Січ розглядалася як символ єдності та сили козацтва. Тут козаки могли бути справді вільними. Вони відчують себе господарями на землі. Вони знають, що стіни надійно захищають їх від ворогів. Але ворог думав лише про те, як спалити Сікі до смерті.

До речі, було створено 8 Січей:

- Холтинську Січ;
- Базавлуцьку Січ;
- Томаківську Січ;
- Микитинську Січ;
- Джо Томлінську Січ;
- Олешківську Січ;
- Каменську Січ;
- Підпільненську Січ.

Основними принципами, які керували цими Січами, були рівність та братерство. Кожен житель Січі поважав це місце і відносився до нього з великою турботою. У разі потреби вони були готові захищати Січ та її мешканців.

2.2. Заходи та інструменти просування військово-патріотичного на ринку країн ЄС

Система просування туристських послуг багато чому визначається умовами ринкового середовища, у яких функціонують туристські підприємства. Інтенсивність комунікативного впливу фірми ринку, вибір рекламних засобів залежить від стадії розвитку ринкових відносин у суспільстві, зокрема, від характеру взаємовідносин між суб'єктами ринку (ринок покупця,

ринок продавця), кількості та якості сформованої туристськими компаніями пропозиції, ступеня ринкової свободи та конкуренції.

Просування туристичного продукту включає комплекс заходів, спрямованих на ефективне впровадження його на ринок. Це може включати рекламні кампанії, участь у спеціалізованих виставках і ярмарках, створення інформаційних центрів, публікацію каталогів, брошур та інші маркетингові матеріали.

В умовах жорсткої конкуренції велике значення має розробка програми просування туристичного продукту та послідовне виконання конкретних заходів щодо її реалізації.

Основні цілі реклами у туризмі включають:

- 1) Інформативну ціль: надання інформації про тур, формування його іміджу та іміджу фірми, корекція уявлень про діяльність туристичної компанії;
- 2) Переконливу ціль: мотивація до купівлі туру, збільшення продажів, зміна ставлення до туристичного продукту або послуги, протидія конкуренції;
- 3) Нагадувальну ціль: підтримка поінформованості та попиту, підтвердження іміджу та корпоративної культури туристичної компанії.

Програма просування передбачає перелік різних методів та технік. При цьому ефективність кожного з методів важлива і в окремому використанні, і в сукупному їх дії.

1. Преса

Тут мається на увазі друк запрошення чи оголошення в журналах та газетах. Завдяки своїй швидкості, повторюваності, широкому охопленню ринку, це один із найефективніших засобів розповсюдження реклами.

2. Друкована реклама: запрошення та буклети, рекламні листівки. Всі ці види публікацій є рекламними та дають уявлення про можливості запропонованих програм.

3. Радіореклама

Є одним із найпопулярніших і найдоступніших видів рекламування туристських послуг. Така популярність реклами на радіо обумовлена доступністю мовлення більшості радіослухачів - потенційних клієнтів туристських компаній.

4. Вулична реклама: стаціонарна (наприклад, на зупинках) та реклама на транспорті (оголошення, запрошення на транспорті).

В цьому випадку, як і для будь-яких оголошень, велике значення має місце, бажано, щоб це був центр міста. Як правило, здебільшого така реклама передається через зображення та є доповненням до медійної реклами. Мета такої реклами – нагадування.

5. Участь туристичних компаній у спеціалізованих виставках та ярмарках відкриває безліч можливостей для одночасного поширення та отримання значної кількості економічної, організаційної, технічної та комерційної інформації при обмежених витратах.

6. Реклама у мережі Інтернет

На сьогоднішній день реклама в мережі займає лідируючу позицію щодо інших видів просування

До нерекламних методів просування туристичного продукту відносяться:

- 1) особисті (персональні) продажі за участю агента;
- 2) пряме поширення інформації та робота з різними базами даних (створення баз даних стабільної клієнтури, що постійно підтримуються, на основі яких інформації про конкретні тури доводиться до споживача);
- 3) прямий маркетинг (телефонні продажі, поштове розсилання - інформація від перспективних корпоративних клієнтів);
- 4) стимулювання продажів: під цим маються на увазі, наприклад, знижкові сертифікати, різні лотереї та розіграші призів для покупців турів, бонусні програми та сувеніри з елементами фірмового стилю;
- 5) організація зв'язків із громадськістю (Public relations, PR) - опосередкована пропозиція (організація культурних заходів поширення інформації про

актуальні тури підприємств промисловості туризму, куди запрошуються представники ЗМІ).

Кожен рекламний метод має свої переваги і недоліки: реклама має бути спрямована на конкретний сегмент ринкового простору, оскільки кожна туристська компанія заздалегідь обирає форму відносин зі своїм споживачем. Витрати на рекламу не дадуть жодних результатів доти, доки клієнтська база не буде спочатку вивчена з погляду побажань мандрівника, вільного часу, інтересів та багато іншого. Тому заходи щодо просування турпродукту мають бути орієнтовані певного потенційного споживача, отже, необхідно постійно вивчати споживчий ринок та аналізувати потреби потенційних клієнтів.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що реклама - це основний метод просування тур-продукту, і чим більше різновидів реклами використовується, тим більший діапазон потенційних споживачів поінформований про діяльність туристичного підприємства та його пропозиції. Важливим аспектом є і окупність рекламної кампанії, тому можливе використання рекламних і нерекламних методів просування (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Розподіл запланованих коштів на Інтернет рекламу

№	Назва	Ціна
1	Ведення реклами	3000 (за місяць)
2	Конкурс	5000
3	Оголошення	6 (за шт. при покупці 100 шт.)
4	Консультація спеціаліста	500 (за годину)
5	Настройка контекстної реклами	1500
6	Настройка реклами в соц. мережах	1500
7	Розповсюдження і інше	11500
8	Всього	23800

Джерело: [Складено автором]

Специфіка ринку країн Європейського Союзу для просування в них туру військово-патріотичного туризму Запорозької області може бути наступною:

1. Історичний інтерес

Країни ЄС мають свою власну історію, проте вони також цікавляться історією інших країн. Військово-патріотичний туризм може привернути увагу європейських туристів, які бажають дослідити воєнні події та спадщину інших країн.

2. Культурний обмін

Просування військово-патріотичного туризму може сприяти культурному обміну між Запорізькою областю та країнами ЄС. Туристи зможуть ознайомитись з українською культурою, традиціями та історією, що сприятиме зміцненню міжнародних зв'язків та розумінню.

3. Підвищена безпека

Багато країн ЄС відомі своєю стабільністю та високим рівнем безпеки. Це може зробити їх привабливими для туристів, які цінують безпеку під час подорожей. Запорізька область може використовувати цей аспект, надаючи гарантії та комфортні умови для європейських туристів.

4. Промоція в інтернеті

Країни ЄС мають широку доступність до інтернету, що створює можливості для ефективної онлайн-промоції. Рекламні кампанії, соціальні медіа, туристичні веб-сайти та бронювання онлайн можуть бути використані для просування військово-патріотичного туризму Запорізької області в країнах ЄС.

2.3. Економічне обґрунтування туру

Ціна нетто

«Чиста» ціна (обмежені туристичні витрати) — «прямі змінні витрати (вартість окремих послуг: проживання, харчування, транспорт, екскурсії,

страхування, оформлення віз) + непрямі податки на окремі послуги (GST, місцеві збори)».

Собівартість туру = «чиста» ціна + поточні витрати на розробку та збут продукту (заробітна плата співробітників, амортизація обладнання, утримання території, реклама, маркетинг, відрядження тощо).

Маржинальний дохід = поточні витрати на розробку та продаж продукту + прибуток туристичної компанії з урахуванням податків + комісія турагента (5-10%) + сезонні та комерційні знижки = ціна «брутто» - ціна «нетто».

«Загальна» ціна, тобто пропозиція турпродукту на ринку = витрати на виробництво туризму + маржинальний дохід + ПДВ на дохід від продажу туризму.

Ціна турпакета на одного відвідувача = ((вартість послуг, що входять до турпакета, складеного туроператором + непрямі податки за окремі види послуг) + (умовні та постійні комісії туроператора + прибуток туроператора + комісія турфірми Комісія + послуга) вартість супроводжуючого персоналу + комерційна знижка)*1,2)/ кількість туристів у групі.

Фактично в Україні туристична ціна визначається як сума «чистої» ціни та прибутку (15-30% від «чистої» ціни).

Першим етапом формування ціни турпродукту є визначення вартості туристичних послуг. На цьому етапі узгоджується маршрут і пакет послуг.

Тур «Історичне Запоріжжя»

Запоріжжя – 8 днів, 7 ночей

Кількість туристів з гідом і водієм – 9 чоловік.

1. Харчування – повний пансіон (сніданок, обід, вечеря).
2. Проживання в одно-місних номерах готельного комплексу “Reikartz Запоріжжя”
3. Транспорт – комфортабельний автобус.
4. Вартість проживання в готелі– 50 дол. за добу.
5. Вартість харчування – 65 дол. за добу.

6. Транспорт – вартість оренди 1 година – 15 дол. (6 годин на день).
7. Екскурсійна програма – 45 дол.
8. Послуги турфірми – 5 % від розміру всіх видатків.
9. Прибуток турфірми – 10 % від розміру всіх видатків.

Кошторис видатків турфірми:

1. Запоріжжя: проживання в готелі 50 дол. * 7 ночі * 9 чол. = 3150 дол.
2. Харчування 65 дол. * 8 днів * 9 чол. = 4680 дол.
3. Екскурсії 45 дол. * 9 чол. = 405 дол.
4. Оренда автобуса = 8 днів

8 днів * 6 годин * 15 дол. = 720 дол.

Усього витрати: 3150+4680+405+720=8955 дол.

1. Послуги турфірми $8955 * 5 \% = 447,75$ дол.
2. Прибуток турфірми $8955 * 10 \% = 895,5$ дол.

Загальна вартість тура $8955 + 447,75 + 895,5 = 10298,25$ дол.

Загальна вартість із ПДВ $= 10298,25 * 1,2 = 12357,9$ дол.

Вартість путівки на 1 людину $= 12357,9 \text{ дол.} / 9 = 1373,1$

Після туру проводиться опитування

- Як ви оцінюєте організацію туру в цілому?
- Чи були виконані ваші очікування щодо програми туру?
- Як ви оцінюєте рівень зручності проживання та харчування?
- Чи були надані достатньо повні та інформативні екскурсії?
- Чи були дотримані усі безпекові вимоги та заходи?

На основі результатів опитування та аналізу відгуків та рекомендацій треба зробити висновки про особливості організації військово-патріотичних турів в Запорізькій області, включаючи такі аспекти як програма туру, якість проживання та харчування тощо.

Висновки до розділу 2

Тур є основним видом туристичного продукту у тій його формі, яка виступає на ринку туризму.

Короткий опис туру конкретизується у проекті програми обслуговування туристів.

Проект повинен включати чіткі вимоги щодо забезпечення безпеки туру, мінімізації ризиків для туристів, їх майна, персоналу та довкілля.

Методами контролю можуть бути: візуальні (огляд маршрутів та об'єктів); аналітичні (з урахуванням вивчення документації); соціологічні (опитування туристів та обслуговуючого персоналу).

Завершальним етапом проектування є аналіз проекту

За результатами проведеного нами опитування можна зробити висновки, що військовий туризм є цікавим та перспективним видом активного туризму. Попит досить великий, необхідно вдосконалити пропозицію.

Нами був розроблений тур «Історичне Запоріжжя», на рекламу якого знадобиться 23800 грн.

Система просування туристських послуг багато чому визначається умовами ринкового середовища, у яких функціонують туристські підприємства.

Просування туристичного продукту - це комплекс заходів, спрямованих на його реалізацію, у тому числі реклама, участь у спеціалізованих виставках, ярмарках, організація інформаційних центрів, публікація каталогів, брошур тощо.

Також нами було проаналізоване економічне обґрунтування туру. Ми з'ясували, що вартість путівки на 1 людину становить 1373,1 дол.

ВИСНОВКИ

Індустрія туризму, також відома як індустрія подорожей, пов'язана з ідеєю переміщення людей в інші локації, як в межах країни, так і за її межами, з метою відпочинку, задоволення соціальних потреб або здійснення бізнес-подорожей.

Турист - це «людина, яка подорожує в інше місце, далеко від свого звичного соціального середовища, для бізнесу, відпочинку або соціальних причин».

Туризм пропонує широкий спектр переваг, включаючи економічні вигоди для країн, які приваблюють велику кількість відвідувачів, через гроші, які вони витрачають не лише на своє фактичне перебування, але й на місцевий бізнес.

Термін військовий туризм не визначає конкретний тип відпочинку. Військовий туризм, як одна з форм туризму, є відносно новим явищем для України, але він широко поширений у Європі та інших регіонах світу, де викликає значний інтерес серед туристів.

Військовий туризм (воєнний туризм, мілітарі-туризм, зброярський туризм) - це «різновид туризму, метою якого є відвідування місць з історичним, військовим або стратегічним значенням, пов'язаних з військовою тематикою». Військовий туризм пропонує унікальну можливість для туристів досліджувати військові об'єкти, відвідувати бойові положення, музеї, пам'ятники, військові бази, військові тунелі, археологічні розкопки і навіть брати участь у симуляційних військових операціях.

Основною метою військового туризму є навчити і надихнути людей відчувати та розуміти історичне значення миру і нації, сприяти формуванню моральних цінностей та поглиблення розуміння подій, пов'язаних з трагічним минулим.

Ринок туристичних послуг - це сфера, де зустрічаються можливості надання туристичних послуг та попит на них.

На сьогоднішній день в Україні існує обмежена кількість компаній, які спеціалізуються на організації військових турів. Деякі з таких компаній включаються до переліку туристичних операторів, як от «Voyage Organization Group» та «Wonder&Holiday». Крім цього, є громадська організація «Всеукраїнський військово-патріотичний центр-музей «Шампаньтранс», яка також займається організацією військових турів.

Запорізька область – один із найрозвиненіших промислових регіонів України.

Основні пам'ятки: національний заповідник "Хортиця" у Запоріжжі, державний історико-археологічний заповідник "Кам'яна Могила" в Мелітопольському районі та інші.

Основною метою воєнно-історичного туризму в післявоєнний період є вшанування пам'яті всіх постраждалих та виказування наслідків та жорстокості російсько-української війни, що триває з 2014 року, українцям і всьому світу.

В Запорізькій області в період з 2014 по 2018 роки спостерігався значний розвиток туристичної сфери. На території області діє 9 туристично-інформаційних центрів.

Запорізька область пропонує шанувальникам військово-історичного туризму захоплюючу можливість: польоти на військовій техніці, організовані відомим Запорізьким авіа моторобудівним заводом "Мотор Січ". Цей завод славиться своєю роллю у виробництві військових вертольотів "Чорна акула", які активно використовуються армією США.

Під час пандемії коронавірусу та введення карантинних обмежень був започаткований унікальний проєкт під назвою "Віртуальне Запоріжжя", розроблений управлінням туризму Запорізької міської ради.

Нами був розроблений тур «Історичне Запоріжжя», на рекламу якого знадобиться 23800 грн.

Також нами було проаналізоване економічне обґрунтування туру. Ми з'ясували, що вартість путівки на 1 людину становить 1373,1 дол.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов В. В. Діяльність туристської самодіяльної організації : підручник / В. В. Абрамов; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. – 301 с.
2. Агафонова Л. Г. Туризм, готельний та ресторанний бізнес: ціноутворення, конкуренція, державне регулювання : навч. посібник / Л. Г. Агафонова, О. Є. Агафонова. – Київ : Знання України, 2002. – 209 с
3. Арсененко І. А., Донченко Л. М., Варава Є. О. Сучасні аспекти розвитку культурного туризму в Запорізькій області. Наукове сьогодні: теоретикоприкладні дослідження та перспективи: матеріали Всеукр.наук.-практ. конф. 2019. Серія: туризм. С. 183-186.
4. Арсененко І. А., Донченко Л. М., Донець І. Ф. Функціональні аспекти розвитку сільського зеленого туризму у Запорізькій області. Парадигматичні аспекти й дилеми розвитку науки та освіти. 2019. Вип. 1. Серія: краєзнавство. С. 240-250.
5. Барвінок Н. В. Перспективи розвитку воєнного туризму на території України після закінчення російсько-української війни // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. - 2022. - Вип. 18(2). - С. 206-217.
6. Безпалько О. В., Годлевська А. І., Ірза Г.О., Капська А. Й., Карпенко О. Г. Молодь і дозвілля: Теорія, методика і практика роботи з підлітками та молоддю за місцем проживання / Український науково- дослідний ін-т проблем молоді. К.: А.Л.Д., 2000. 208с.
7. Верменич Я. В. Запорізька область // Енциклопедія історії України (укр.) / Редкол.: В. А. Смолій (голова). — К.: Інститут історії України НАН України, «Наукова думка», 2005.
8. Винниченко І. Відпочинок у стилі "мілітарі" // Урядовий кур'єр. 2010. 2 квітня. С.19.

9. Винниченко І. Чим завинив воєнний туризм // Економічна правда. 2013. 22 липня. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/vynnychenko3.htm.
10. Всесвітня туристична організація (UNWTO World Tourism Organization): офіційний сайт. URL: <http://www.world-tourism.org>
11. Голда Н.М. Новітні підходи до визначення ефективності реклами в туристичній індустрії/Н.М. Голда // Науковий журнал. Галицький економічний вісник. № 2 (53), 2017. С. 31-37.
12. Голиборода І. Перспективи розвитку військово-історичного туризму на Львівщині / І. Голиборода // Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини. - 2012. - Вип. 29(2). - С. 45-50.
13. Голова ДАРТ Олеськів: Після війни туризм зміниться в будь-якому випадку. Інформаційне агентство interfax Україна. URL: <https://interfax.com.ua/news/interview/826803.html>
14. Головне управління статистики у Запорізькій області: офіційний сайт. URL: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua>
15. Департамент культури і туризму Запорізької міської ради: офіційний сайт. URL: <https://cultura.city/departament>
16. Департамент культури, туризму, національностей та релігій. Запорізька державна обласна адміністрація: офіційний сайт. URL: <http://www.zomc.org.ua/nematerialna-kulturna-spadhina/docs>
17. Екологічний паспорт Запорізької області / упоряд. Гуркова О. О., Котова О. В., Ащеулова І. О. З.: Запорізька обласна державна адміністрація. 2020. С. 185.
18. Інноваційні технології в туристичному та готельно-ресторанному бізнесі: кол. монографія / за ред. Г. М. Чепурди ; Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси : ЧДТУ, 2020. 119 с.
19. Закон України «Про туризм»: офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

20. Запорізька міська рада. Туристичний путівник: офіційний сайт. URL: <https://zp.gov.ua/uk/page/turistichnij-putivnik-1>
21. Запорізька обласна державна адміністрація Джерело: <https://www.zoda.gov.ua/>
22. Запорізька область: райцентри, міста, села, географія, історія, економіка Джерело: Zagorodna.com
23. Зубченко О. С., Ніколаєв В. А. Запорізька область // Енциклопедія сучасної України (укр.). — К.: Інститут енциклопедических исследований НАН України (укр.)рус., 2010. — Т. 10: 3 — Зор. — 711 с.
24. Каднічанський Д. Історична спадщина УПА і туризм // Географія і туризм: європейський досвід. — Львів, 2009. — С. 63-66.
25. Кляп М.П., Шандор Ф.Ф. Сучасні різновиди туризму: підручник. К., 2013. 334 с.
26. Культура і туризм. Запорізька обласна державна адміністрація: офіційний сайт. URL: <https://www.zoda.gov.ua/article/2526/prirodno-zapovidniy-fond.html>
27. Левицька І.В., Климчук А.О., Басюк Д.І., Тарасюк Г.М., Москвічова О.С. Економіка туризму. Навчальний посібник. Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка», 2020. 488 с.
28. Летуновська Н. Є. Маркетинг у туризмі : підручник / Н. Є. Летуновська О. В. Люльов. Суми: Сумський державний університет, 2020. 270 с.
29. Любіцева О.О., Бабарицька В.К. Туризмознавство: вступ до фаху: підручник. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 335 с.
30. Лук'яненко Д.Г. Стратегія економічного розвитку. — К.: КНЕУ, 2003. — 538 с.
31. Мальська М. П., Паньків Н.М., Ховалко А.Б. Світовий досвід розвитку туризму : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 243 с.

32. Міжнародний туризм : навч. посіб. / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника ; уклад.: В. С. Великочий, О. І. Дутчак, В. В. Шикеринець. Івано-Франківськ : Вид. Кушнір Г. М., 2015. 254 с.
33. Мельник А.В. Нестандартні види туризму: особливості функціонування військового туризму // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2011. Вип.33. С.350-353.
34. Меньор Є. На Закарпатті розробляються нові маршрути з військового туризму. URL: <https://ua-reporter.com/uk/news/na-zakarpatti-rozroblyayutsya-novi-marshruty-z-viyskovogo-turyzmu>.
35. Національна туристична організація України оголошує оздоровчий та медичний туризм темою року в Україні. Національна туристична організація України. URL: https://www.ntoukraine.org/tourismyear2022_ua.html
36. Олійник О. М. Туристичний потенціал Запорізького регіону: стан та напрямки розвитку / Зб. матеріалів всеукраїнської наук.-практ. конф : в 2 т. Красноармійськ : К ІІ ДонНТУ, 2011. Т. 1. С. 97-100.
37. Панчак І. Туристичний бізнес та інформаційні технології [Електронний ресурс] / Іван Панчак // Інноваційні процеси та їх вплив на ефективність діяльності підприємств : зб. виступів 5 наук.-практ. конф. К. : Укоопосвіта, 2008. Ч.1. С.110-117. Режим доступу: http://tourlib.net/statiti_ukr/panchak.htm.
38. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі : колективна монографія / за наук. ред. проф. Л.Ю. Матвійчук. Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2019. 320 с
39. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 бер. 2017 р. №168-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p#Text>

40. Про туризм. Закон України у редакції від 15.01.2015 р. №124-VIII. URL: https://tourlib.net/zakon/pro_turyzm.htm.
41. Рябова С. Военный туризм в Украине: бои без правил. URL: https://tourlib.net/statti_tourism/ryabova3.htm.
42. Сім шляхів до Запоріжжя: віртуальні тури. URL: <https://zaporizhzhia.city/virtual-tours>
43. СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПЕРІОД ДО 2027 РОКУ Джерело: https://www.zoda.gov.ua/files/WP_Article_File/original/000130/130216.pdf
44. Сучасні різновиди туризму: навч. посіб. / М. П. Кляп, Ф. Ф. Шандор. — К.: Знання, 2011. — 334 с.
45. Сучасні тенденції розвитку військового туризму в Україні Джерело: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/13543>
46. Титова Е.А. Військовий туризм як новий напрям на туристському ринку // Туризм і культурну спадщину. Міжвузівський збірник наукових праць. — К., 2013. — с. 94-101.
47. Ткаченко Т. І. Економіка готельного господарства і туризму / Т. І. Ткаченко, С. П. Гаврілюк— Київ, 2005. — 291 с.
48. Ткаченко А. М., Севастьянов Р. В., Андрійчук Г. В. Розвиток туристичного кластеру Запорізької області. Економічний вісник ДВНЗ УДХТУ. 2019. Вип. 2 (10). Серія: економічні науки. С. 64-72.
49. Туристична діяльність в Україні. Державна служба статистики. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/tyr/tyr_dil/arch_ty_r_dil.htm
50. Туристична карта-схема Запорізької області Джерело: <http://zotic.zp.ua/wp-content/uploads/2017/09/2010-Turistichna-karta-shema-Zaporizkoyi-oblasti.pdf>
51. Чикайло Ю.І., Стадницька В.А., Волошин І.М. Військово-історичні музеї України як об'єкти військового туризму (на прикладі міста Львова) // Географія та туризм. 2015. Вип.32. С.74-85.

- 52.Шарапова А. О. Ціноутворення у туризмі : Конспект лекцій / А. О. Шарапова. – Київ, 2007. – 298 с
- 53.Юхновська Ю. О. Оцінювання привабливості окремих видів туристичної галузі Запорізького регіону. Галицький економічний вісник. 2019. Вип. 4 (59). Серія: туризм. С. 23-39
- 54.Юхновська Ю. О. Основні проблеми та перспективи розвитку туристичного потенціалу Запорізького регіону. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Вип. 12. С. 285-288
- 55.Язіна В. А. Економічний аналіз особливостей організації та тенденції розвитку готельно-ресторанного господарства Запорізької області. Економічний аналіз. 2015. Т. 19. Вип. 3. С. 107-113.
- 56.Travel + rest. Available online:
<https://www.travelandleisure.com/tripideas/disney-vacations/walt-disney-world-stroller-rentals>.
- 57.Hrusovsky M., Noeres K. Military tourism. The Long Tail of Tourism: Holiday Niches and their Impact on Mainstream Tourism. Wiesbaden: Gabler, 2011. pp.87-94.
- 58.2020-й: Куди подорожували найчастіше українці, звідки прибували іноземці. Державна прикордонна служба України. URL:
<https://dpsu.gov.ua/ua/news/2020-y-Kudi-podorozhuvali-naychastishe-ukrainci-zvidkipribuvali-inozemci/>
- 59.http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/5767/1/%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D1%82%D0%B5%D0%B7_%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%B9.PDF
- 60.http://centrturizmu.zp.ua/sections/view/v_js-kovo-patr_otichnij
- 61.https://www.tripadvisor.ru/Attractions-g2693146-Activities-Zaporizhia_Oblast.html